

Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής

Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ

Πάνος Πασιαρδής
*Τμήμα Οικονομικών και
Κέντρο Οικονομικών Ερευνών*

Σωτηρούλα Χατζησπύρου
Κέντρο Οικονομικών Ερευνών

Νάτια Νικολαΐδου
Κέντρο Οικονομικών Ερευνών

Αρ. 02-07

Μάρτιος 2007

Χορηγοί ΚΟΕ (κατά αλφαβητική σειρά)

Γραφείο Προγραμματισμού

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου

Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σύνδεσμος Εμπορικών Τραπεζών

Τμήμα Οικονομικών Πανεπιστημίου Κύπρου

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Υπουργείο Οικονομικών

Οι απόψεις που εκφράζονται στα δημοσιεύματα του ΚΟΕ είναι των συγγραφέων μόνο και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαστικά το ΚΟΕ και τους χορηγούς του.

Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟΧΕΥΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ

Περίληψη

Σε αυτό το δοκίμιο γίνεται μια διαχρονική περιγραφική και οικονομετρική ανάλυση της φτώχειας στην Κύπρο κατά τη διάρκεια της περιόδου 1991-2003. Τα στοιχεία προέρχονται από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών της Στατιστικής Υπηρεσίας 1990/91, 1996/97 και 2002/03.

Η φτώχεια στην Κύπρο παρουσίασε κάποια βελτίωση μεταξύ 1997 και 2003. Ενθαρρυντικό είναι επίσης το γεγονός ότι μειώθηκε και η ένταση της φτώχειας. Η ανάλυση της φτώχειας για τις υποομάδες του πληθυσμού έδειξε ότι αυτοί που υποφέρουν περισσότερο από τη φτώχεια είναι οι συνταξιούχοι και οι μονογονεϊκές οικογένειες. Επίσης ευπαθή στη φτώχεια είναι τα πολύτεκνα νοικοκυριά, νοικοκυριά σε αγροτικές περιοχές και τα νοικοκυριά με αρχηγό άνεργο ή μη ενεργό στην αγορά εργασίας ή γυναίκα ή με χαμηλή μόρφωση (μέχρι δημοτικό σχολείο).

Τα αποτελέσματα της οικονομετρικής ανάλυσης έδειξαν ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες, νοικοκυριά με παιδιά (όσο περισσότερα τόσο μεγαλύτερη η επίδραση), νοικοκυριά με νεαρό αρχηγό ηλικίας (20-30 ετών) και νοικοκυριά με αρχηγό μέχρι πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν περισσότερες πιθανότητες να βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας. Αντίθετα, νοικοκυριά με σύζυγο ψηλού επιπέδου μόρφωσης, με εργαζόμενο αρχηγό και με περισσότερους εργαζόμενους ενήλικες είναι λιγότερο ευάλωτα στη φτώχεια.

Στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας διάφορα σενάρια μεταρρυθμίσεων, εξετάζεται το πρόβλημα της στόχευσης των κοινωνικών παροχών, όπως το επίδομα τέκνου, η φοιτητική χορηγία και αλλαγές στο φόρο εισοδήματος. Η ανάλυση δείχνει ότι η στόχευση των κοινωνικών παροχών με εισοδηματικά κριτήρια ενδείκνυται για λόγους μείωσης της φτώχειας, όμως υποσκάπτεται από τη φοροδιαφυγή.

Επισημαίνεται, τέλος, ότι επιπλέον μέτρο καταπολέμησης της φτώχειας αποτελεί η ενίσχυση των προοπτικών συμμετοχής στην αγορά εργασίας ατόμων όπως είναι οι άνεργοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες, αλλά και τα άτομα με χαμηλή μόρφωση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
2. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ: 1991-2003	3
2.1 Το ποσοστό φτώχειας	4
2.1.1 Οικογενειακή σύνθεση του νοικοκυριού	5
2.1.2 Μορφωτικό επίπεδο	6
2.1.3 Τόπος διαμονής του νοικοκυριού	7
2.1.4 Φύλο του αρχηγού του νοικοκυριού	7
2.1.5 Απασχόληση του αρχηγού	8
2.2 Ένταση της φτώχειας	9
2.3 Συμπεράσματα	11
3. ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	12
4. ΣΤΟΧΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ	15
4.1 Αναδιανομή επιδόματος τέκνου.....	16
4.2 Αναδιανομή άλλων επιδομάτων και φόρων.....	23
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	26
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	29
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ.....	30
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΞΟΜΟΙΩΣΗΣ ΦΟΡΟΠΑΡΟΧΩΝ	31

POVERTY IN CYPRUS: 1991-2003

P. Pashardes, S. Hajispyrou and N. Nicolaidou

EXECUTIVE SUMMARY

In this policy paper, the evolution of poverty in Cyprus is studied during the years 1991-2003 using microeconomic data drawn from the Family Expenditure Surveys 1990/91, 1996/97 and 2002/03, conducted by the Statistical Service. The analysis shows that pensioners are the most vulnerable group of the population experiencing a considerably higher degree of poverty in comparison to other groups, reaching poverty rates up to 74% for single pensioners. Other vulnerable groups consist of single parent families, the unemployed, individuals with low educational attainment, people with disabilities, women and, to a lesser degree, families with many children. The poverty gap ratio is also computed for selected groups susceptible to poverty in order to see that the depth of poverty has significantly decreased through the years.

Econometric analysis is also conducted in order to estimate the possibility of a household being poor based on various demographic, educational and economic characteristics. The results indicate that being a single parent, having children, being relatively young (20-30) and have low education (both for the head and the spouse) increases the possibility of being poor. On the contrary, participating in the labour market decreases the possibility of being poor.

The paper also proposes measures for alleviating poverty that aim at better targeting the groups of the population in real need for benefit assistance. For this purpose, the paper makes use of the microeconomic tax-benefit simulation model for the Cyprus economy, designed by the Economics Research Centre, in order to simulate the effects of reforms to the child benefit, students grant, income tax and social pension reforms on child poverty, student poverty, pensioner poverty and on the overall poverty rate of the economy. The results show that (a) introducing income criteria for eligibility for child benefit greatly decreases child poverty in comparison to the current child benefit system, (b) an income-tested student grant greatly decreases student poverty and (c) by not increasing the income tax shield and allocating saved revenue to social pension, decreases pensioner poverty and overall poverty to a considerable degree.

Furthermore, poverty combating measures are the increase of the labour force participation of the unemployed, the low-skilled, the disabled and women, and especially mothers single or otherwise. To this end, measures already undertaken, or scheduled, by the authorities should be enhanced and further promoted. These measures include employment and professional training programmes targeting the unemployed and socially excluded individuals, provision of equal opportunities to education, the promotion of life-time education, elimination of women discrimination at work, introduction of more flexible forms of employment (e.g. part-time work), improved child care services and improved infrastructure for the disabled.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φτώχεια είναι χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών, εφόσον για τον ορισμό της χρησιμοποιείται κάποιο επίπεδο εισοδήματος ή δαπάνης που αντιστοιχεί με ένα βιοτικό επίπεδο που θεωρείται ανεπαρκές για μια αξιοπρεπή διαβίωση. Αυτό το επίπεδο εισοδήματος δεν είναι ένα απόλυτο μέτρο αλλά συνήθως ορίζεται σαν ένα επίπεδο κάτω από ένα ποσοστό του μέσου ή διάμεσου εισοδήματος. Το επίπεδο φτώχειας, επομένως, είναι ένα σχετικό μέτρο. Ο ορισμός που υιοθετείται στην ανάλυση του παρόντος δοκιμίου είναι αυτός που χρησιμοποιείται σήμερα στην ΕΕ, δηλαδή ως φτωχά θεωρούνται τα άτομα που διαμένουν σε νοικοκυριά με εισόδημα χαμηλότερο από το 60% του διάμεσου (median) εισοδήματος της χώρας. Το εισόδημα που αντιστοιχεί στο 60% του διάμεσου εισοδήματος, ορίζεται ως η 'γραμμή φτώχειας'.

Είναι φανερό από τον πιο πάνω ορισμό της φτώχειας πως το ερώτημα σε μια έρευνα δεν είναι αν υπάρχει αλλά σε πιο βαθμό υπάρχει φτώχεια σε μια χώρα. Επίσης, είναι σημαντικό να εξετάσει κανείς αν η φτώχεια μειώνεται ή αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου και αν αυτό συμβαίνει ποιοι είναι οι παράγοντες που εντείνουν ή αμβλύνουν το πρόβλημα. Ακόμη, πρέπει κανείς να γνωρίζει σε ποιο βαθμό η φτώχεια συνδέεται με κοινωνικοοικονομικά, δημογραφικά και άλλα χαρακτηριστικά, ώστε να είναι σε θέση να προτείνει μέτρα πολιτικής που στοχεύουν την καταπολέμησή της.

Το παρόν δοκίμιο ερευνά το πρόβλημα της φτώχειας στην Κύπρο στη βάση των εξής τριών στόχων:

- Εκτίμηση και διαχρονική σύγκριση της φτώχειας στην Κύπρο (από το 1996 μέχρι το 2003) στα χρόνια της πορείας της προς την ΕΕ.
- Χρήση οικονομετρικών μεθόδων για τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών που καθιστούν τα νοικοκυριά περισσότερο ευάλωτα στη φτώχεια.
- Ανάλυση του ρόλου του κράτους στην καταπολέμηση της φτώχειας συγκρίνοντας τα επίπεδα της φτώχειας κάτω από διαφορετικά σενάρια κοινωνικών παροχών.

Στατιστικά δεδομένα και ανάλυση

Τα στοιχεία που αποτελούν τη βάση για την ανάλυση προέρχονται από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) που διεξάγει η Στατιστική Υπηρεσία κάθε 5 περίπου χρόνια από το 1966. Το Κέντρο Οικονομικών Ερευνών (ΚΟΕ) έχει στη διάθεση του τις τέσσερις πιο πρόσφατες έρευνες για τις χρονιές 1985, 1991, 1997 και 2003. Αυτές οι έρευνες είναι πλούσιες σε στοιχεία που αφορούν στα εισοδήματα και

τις δαπάνες των νοικοκυριών καθώς και σε πολλά δημογραφικά και άλλα χαρακτηριστικά.¹

Χρησιμοποιείται το νοικοκυριό ως μονάδα ανάλυσης διότι ένα άτομο δεν ωφελείται μόνο από το εισόδημα που κερδίζει το ίδιο αλλά, κατά κανόνα, και από το εισόδημα των υπόλοιπων προσώπων που συνθέτουν το νοικοκυριό. Το εισόδημα του νοικοκυριού είναι το άθροισμα των εισοδημάτων όλων των ατόμων που το συνθέτουν. Περιλαμβάνει όλες τις διαθέσιμες πηγές εισοδήματος που περιλαμβάνει εισόδημα από εργασία, συντάξεις και κοινωνικές παροχές, εισόδημα από ενοίκια, τόκους και μερίσματα και διάφορα άλλα έσοδα όπως είναι η φοιτητική χορηγία, το επίδομα αφυπηρέτησης κλπ.²

Το εισόδημα που χρησιμοποιείται κατά κανόνα για την ανάλυση της φτώχειας είναι το ακαθάριστο *ισοδύναμο* εισόδημα του νοικοκυριού, όπου:

- ⇒ ακαθάριστο σημαίνει το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού πριν την αποκοπή φόρων (εισοδήματος, κοινωνικών ασφαλίσεων και άλλων αποκοπών)
- ⇒ ισοδύναμο, σημαίνει ότι λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες του νοικοκυριού, ανάλογα με τον αριθμό και την ηλικία των μελών του.³

Στο Δοκίμιο αυτό, όπου δεν δηλώνεται κάτι διαφορετικό, με τον όρο εισόδημα εννοούμε το *ακαθάριστο ισοδύναμο* εισόδημα, όπως ορίζεται πιο πάνω.

Δομή του δοκιμίου

Η επόμενη ενότητα παραθέτει μια περιγραφική ανάλυση της διαχρονικής εξέλιξης της φτώχειας, τόσο σε έκταση όσο και σε ένταση. Η τρίτη ενότητα παρουσιάζει τα αποτελέσματα της οικονομετρικής ανάλυσης, ενώ η τέταρτη ενότητα δείχνει την επίδραση που έχουν στο ποσοστό παιδικής φτώχειας, της φτώχειας ανάμεσα στους

¹ Χρησιμοποιούνται πληροφορίες από τις τρεις πιο πρόσφατες ΕΟΠ (1991, 1997 και 2003), αφήνοντας έξω την έρευνα 1984/85 λόγω πολλών ελλείψεων στα στοιχεία. Οι μεταβλητές που επιλέχθηκαν να παρουσιαστούν σε αυτό το δοκίμιο δημιουργήθηκαν έτσι ώστε η έρευνα του 1990/91 να καταστεί όσον το δυνατόν πιο συγκρίσιμη με τις δυο επόμενες έρευνες. Οι έρευνες του 1996/97 και 2002/03 είναι σε μεγάλο βαθμό συγκρίσιμες μεταξύ τους επειδή διεξήχθησαν στη βάση συστάσεων της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (EUROSTAT). Επίσης, οι έρευνες αυτές περιέχουν περισσότερες πληροφορίες σε σύγκριση με αυτές του 1990/91 και 1984/85.

² Δίνεται λεπτομερής περιγραφή του τρόπου υπολογισμού του εισοδήματος στο Παράρτημα 1.

³ Συγκεκριμένα, χρησιμοποιείται ο ορισμός του ισοδύναμου εισοδήματος που χρησιμοποιεί και η ΕΕ, δηλαδή το οικογενειακό εισόδημα διαιρούμενο με 1 συν 0,5 για κάθε άτομο (εκτός του αρχηγού) άνω των 12 ετών συν 0,3 για κάθε άτομο μέχρι 12 ετών.

φοιτητές, άλλων ομάδων του πληθυσμού αλλά και στο μέσο ποσοστό φτώχειας του πληθυσμού, κάποιες υποθετικές αλλαγές στο σύστημα παροχών.

2. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ: 1991-2003

Σε αυτό το μέρος του δοκιμίου αναλύουμε τις εξελίξεις στη φτώχεια πρώτα για ολόκληρο τον πληθυσμό της Κύπρου και, ακολούθως, για διάφορες υποομάδες που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πλευράς κοινωνικής πολιτικής, όπως οι συνταξιούχοι, άνεργοι, οικογένειες με παιδιά κλπ. Η διαχρονική ανάλυση καλύπτει τις περιόδους 1990/91, 1996/97 και 2002/03.

Υιοθετώντας τη γραμμή που ακολουθεί η ΕΕ, ως φτωχά ορίζουμε τα νοικοκυριά που έχουν εισόδημα κάτω από το 60% του διάμεσου εισοδήματος⁴, όπου με τον όρο διάμεσο εισόδημα εννοούμε το εισόδημα που έχει ένα νοικοκυριό στη μέση ακριβώς της κατανομής του εισοδήματος. Η γραμμή φτώχειας για τις τρεις χρονιές που μελετούμε σε τιμές 2003 ήταν 3072,11ΛΚ το 1991, 3744,35ΛΚ το 1997 και 4500,68ΛΚ το 2003.⁵

Το ποσοστό των νοικοκυριών αυτών στο σύνολο του πληθυσμού ορίζεται ως το 'ποσοστό φτώχειας' μιας χώρας. Ως φτωχά άτομα ορίζονται τα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω του ορίου της φτώχειας. Για παράδειγμα, το ποσοστό φτώχειας στην Κύπρο (στοιχεία 2003) είναι 15,1% για τα άτομα και 22,4% για τα νοικοκυριά. Ο λόγος που το ποσοστό φτώχειας είναι μεγαλύτερο για τα νοικοκυριά από ότι για τα άτομα είναι διότι τα περισσότερα νοικοκυριά που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας είναι ολιγομελή (κυρίως συνταξιούχοι).

Η φτώχεια, ως το ποσοστό των νοικοκυριών (ή ατόμων) με εισόδημα κάτω από ένα επίπεδο, δεν δίνει καμιά ένδειξη για την *ένταση* της φτώχειας, δηλαδή πόσο πιο κάτω είναι τα φτωχά νοικοκυριά από τη γραμμή φτώχειας. Όμως, η πληροφορία αυτή είναι σημαντική, διότι οι πολιτικές που απαιτούνται για να βοηθηθούν νοικοκυριά που βρίσκονται πολύ κάτω από τη γραμμή φτώχειας μπορεί να είναι πολύ διαφορετικές από εκείνες που χρειάζονται για να βοηθήσουν νοικοκυριά που βρίσκονται μόλις κάτω

⁴ Το διάμεσο εισόδημα κάθε χρονιά έχει υπολογιστεί βάσει των συντελεστών αναγωγής ή στάθμισης (ανάλογα με τι ήταν διαθέσιμο στα στοιχεία κάθε έρευνας) όπως έχουν δοθεί από τη Στατιστική Υπηρεσία. Για την έρευνα του 2002/03 ήταν διαθέσιμος ο συντελεστής στάθμισης βάση του οποίου οι συγγραφείς υπολόγισαν τον συντελεστή αναγωγής. Επιπρόσθετα, τα διάφορα μεγέθη του δείγματος που αφορούν αριθμό ατόμων έχουν επίσης αναχθεί σε επίπεδο πληθυσμού βάση των συντελεστών αναγωγής.

⁵ Η γραμμή φτώχειας βασίζεται στον τρόπο υπολογισμού του συνολικού εισοδήματος του νοικοκυριού που υιοθετήθηκε σε αυτό το δοκίμιο και περιγράφεται στο Παράρτημα 1.

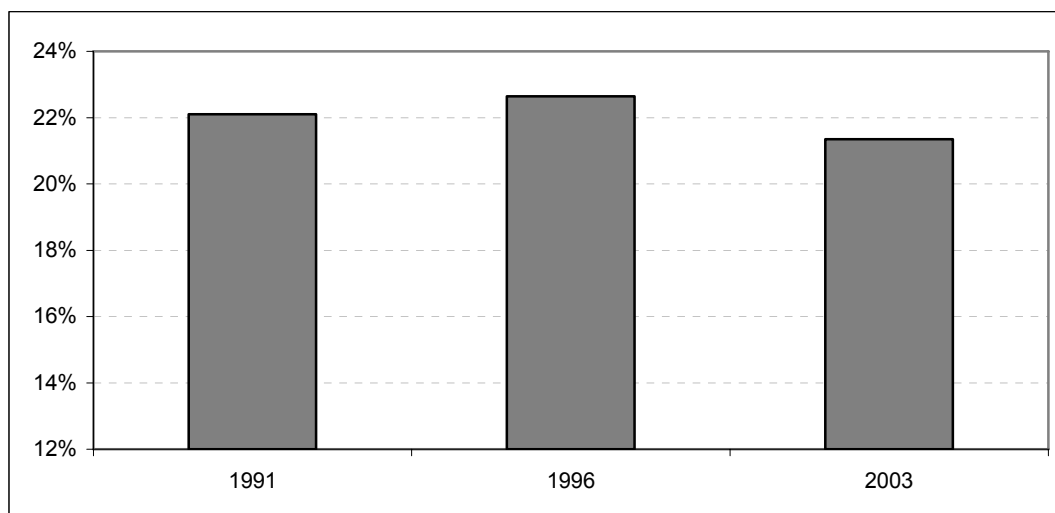
από αυτή τη γραμμή. Για το λόγο αυτό στην ενότητα 2.2 αναλύουμε και την ένταση της φτώχειας και εξετάζουμε πώς αυτή έχει αλλάξει με την πάροδο του χρόνου.

2.1 Το ποσοστό φτώχειας

Στο Διάγραμμα 2.1, παρουσιάζεται το ποσοστό φτώχειας στην Κύπρο για τις χρονιές 1991, 1997 και 2003, δηλαδή ο αριθμός νοικοκυριών που βρίσκονται κάτω από τη γραμμή φτώχειας ως προς το σύνολο των νοικοκυριών στον πληθυσμό, όπως έχει οριστεί προηγουμένως.

Όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 2.1, στη διάρκεια της περιόδου 1991-1997 παρατηρείται μια αύξηση της φτώχειας από 22,1% σε 22,6%. Αυτή η τάση αύξησης αντιστράφηκε μεταξύ 1996 και 2003, αφού παρατηρείται μια μείωση του ποσοστού φτώχειας των νοικοκυριών από 22,6% σε 21,4%. Η συγκεκριμένη μείωση ανάμεσα στις δύο αυτές περιόδους μπορεί να είναι ελάχιστη, αφού αναφέρεται σε ποσοστό μόλις 1,2%, αλλά είναι σημαντική για ορισμένα νοικοκυριά όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Διάγραμμα 2.1: Ποσοστό φτώχειας στην Κύπρο

Στην ανάλυση πιο κάτω εξετάζουμε τις διάφορες διαστάσεις και χαρακτηριστικά του φαινομένου της φτώχειας. Βέβαια, η ανάλυση αυτή δεν είναι αρκετή για να εκτιμηθούν τα αίτια που πιθανόν να βρίσκονται πίσω από αυτές τις αλλαγές, αφού για κάτι τέτοιο χρειάζονται πληροφορίες και στοιχεία που στο παρόν στάδιο δεν είναι διαθέσιμα. Όμως, εκτιμώντας το βαθμό που η φτώχεια πλήττει τις διάφορες κοινωνικοοικονομικές ομάδες του πληθυσμού και τα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού που συνδέονται με τη

φτώχεια, είναι χρήσιμο γιατί επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση των διαφόρων πτυχών του προβλήματος και βοηθά στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τα μέτρα πολιτικής που χρειάζονται για την αντιμετώπισή του.

2.1.1 Οικογενειακή σύνθεση του νοικοκυριού

Το Διάγραμμα 2.2 δείχνει πώς άλλαξε το ποσοστό φτώχειας ανάμεσα στα νοικοκυριά, κατηγοριοποιημένα βάσει της οικογενειακής σύνθεσής τους.

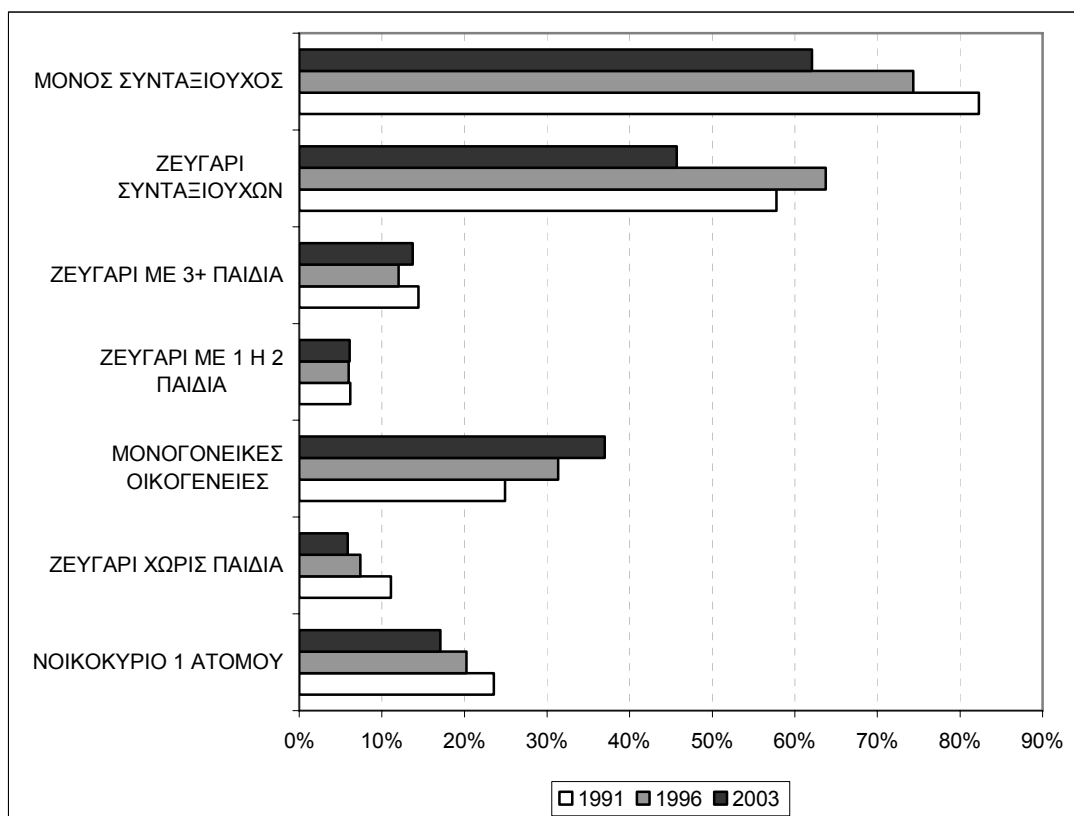
Το μεγαλύτερο ποσοστό φτωχών νοικοκυριών κατέχει η κατηγορία 'μόνος συνταξιούχος' και ακολουθεί το 'ζευγάρι συνταξιούχων', ποσοστό όμως που μειώνεται μεταξύ 1991 και 2003 και για τις δύο κατηγορίες. Το 1991, 57,8% των νοικοκυριών που ήταν ζευγάρι συνταξιούχων ήταν κάτω από το όριο της φτώχειας, ενώ το 1997 αυξήθηκε στο 63,8% για να μειωθεί αισθητά το 2003 στο 45,7%. Όσον αφορά τους μόνους συνταξιούχους, τα ποσοστά είναι μεγαλύτερα αφού το 82,3% των νοικοκυριών αυτών βρίσκονταν κάτω από το όριο φτώχειας το 1991, ποσοστό που μειώθηκε σε 74,3% το 1997 και σε 62,1% το 2003.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες ακολουθούν ως η ομάδα νοικοκυριών με το μεγαλύτερο ποσοστό φτώχειας μετά τους συνταξιούχους. Το 1991, το 24,9% των νοικοκυριών αυτών ήταν κάτω από το όριο φτώχειας ποσοστό που (σε αντίθεση με τους συνταξιούχους) αυξήθηκε δραματικά τα επόμενα χρόνια και έφτασε στο 31,4% το 1997 και στο 37% το 2003.

Σε ότι αφορά τις άλλες ομάδες νοικοκυριών,

- αξιοσημείωτη είναι η μείωση στο ποσοστό φτώχειας ανάμεσα στα νοικοκυριά ενός ατόμου (που δεν είναι συνταξιούχοι) από 23,6% το 1991 σε 17,1% το 2003,
- τα νοικοκυριά με το μικρότερο ποσοστό κάτω του ορίου φτώχειας, γύρω στο 6%, ανήκουν στις κατηγορίες των ζευγαριών που έχουν μέχρι δύο παιδιά και δεν είναι συνταξιούχοι,
- στην κατηγορία των ζευγαριών χωρίς παιδιά το ποσοστό φτώχειας μειώθηκε από 11,1% το 1991 σε λιγότερο από 6% το 2003 και
- το ποσοστό φτώχειας για τα ζευγάρια με 3 ή περισσότερα παιδιά κυμαίνεται μεταξύ 12%-14%, με αυξητικές τάσεις προς το 2003.

Διάγραμμα 2.2: Ποσοστό φτώχειας κατά οικογενειακή σύνθεση

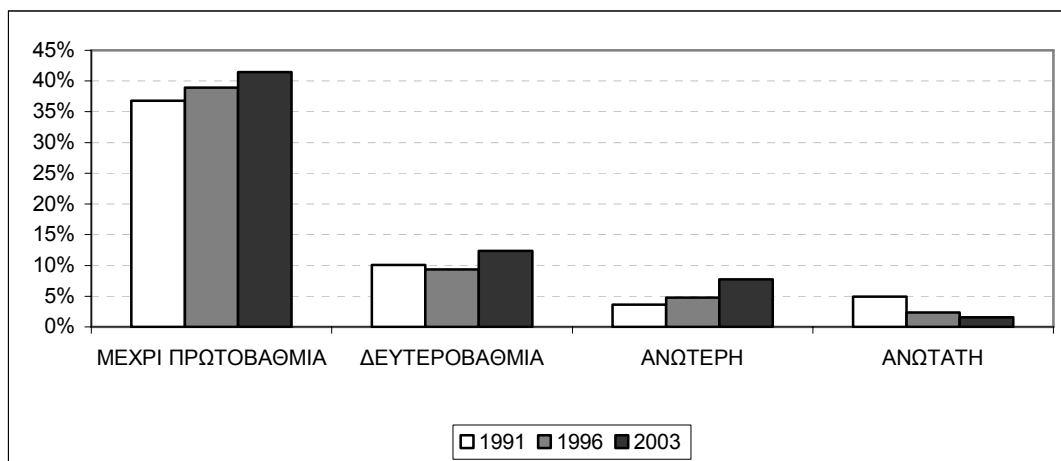
2.1.2 Μορφωτικό επίπεδο

Τα ποσοστά των νοικοκυριών που είναι κάτω από τη γραμμή φτώχειας για κάθε επίπεδο εκπαίδευσης του αρχηγού παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 2.3. Όπως θα ανέμενε κανείς, όσο περισσότερο μορφωμένος είναι ο αρχηγός του νοικοκυριού τόσο μικρότερη είναι και η πιθανότητα φτώχειας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των νοικοκυριών κάτω από το όριο φτώχειας με αρχηγό αναλφάβητο ή μέχρι πρωτοβάθμια (δημοτικό) μόρφωση το 2003 ήταν 41,5%. Αντίθετα, την ίδια χρονιά τα νοικοκυριά με αρχηγό ανώτατης (πανεπιστήμιο) μόρφωσης έχουν πολύ μικρή πιθανότητα φτώχειας, μόλις 1,6%, ενώ το ποσοστό των νοικοκυριών με αρχηγούς δευτεροβάθμιας (γυμνάσιο/λύκειο) και ανώτερης (κολέγιο) μόρφωσης που είναι κάτω από το όριο της φτώχειας ήταν 12,4% και 7,7%, αντίστοιχα.

Σε ότι αφορά διαχρονικές αλλαγές μεταξύ 1991 και 2003 το ποσοστό των νοικοκυριών που βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας αυξάνεται για όλες τις κατηγορίες νοικοκυριών εκτός από την κατηγορία των νοικοκυριών των οποίων ο αρχηγός έχει ανώτατη μόρφωση. Πιθανή εξήγηση αποτελεί το γεγονός πως ο αριθμός των νοικοκυριών με αρχηγό μέχρι πρωτοβάθμια μόρφωση μειώνεται με την πάροδο του χρόνου και μετακινείται προς την κατηγορία των νοικοκυριών με αρχηγό ανώτατης

μόρφωσης, με συνέπεια να αυξάνεται το ποσοστό φτώχειας της πρώτης κατηγορίας και, αντίστοιχα, να μειώνεται το ποσοστό φτώχειας της τελευταίας.

Διάγραμμα 2.3: Ποσοστό φτώχειας ανά επίπεδο μόρφωσης

2.1.3 Τόπος διαμονής του νοικοκυριού

Στο Διάγραμμα 2.4 που ακολουθεί, μπορεί κανείς να παρατηρήσει πως τα νοικοκυριά που διαμένουν σε αγροτικές περιοχές είναι περισσότερο επιρρεπή στη φτώχεια με ποσοστό κάτω από τη γραμμή φτώχειας στο 30,1% το 1991, 28,5% το 1997 και 26,7% το 2003. Αντίθετα, για τα νοικοκυριά που διαμένουν στις αστικές περιοχές το ποσοστό αυτό είναι γύρω στο 18%-19%.

Οι διαφορές μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών οφείλονται στο ότι στις αγροτικές περιοχές διαμένει μεγαλύτερο ποσοστό νοικοκυριών με αρχηγό ηλικιωμένο άτομο και άτομο με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, που όπως είδαμε προηγουμένως τείνουν να έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας σε σύγκριση με άλλα νοικοκυριά.

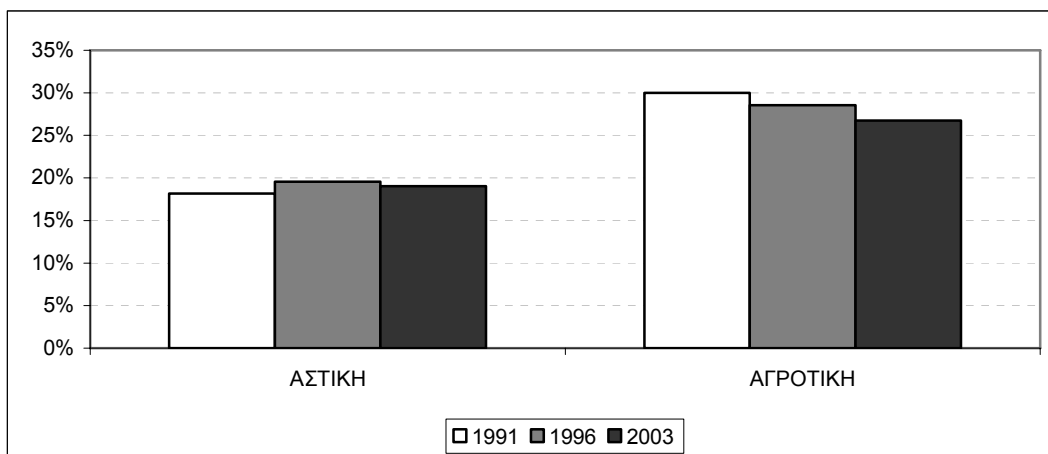
2.1.4 Φύλο του αρχηγού του νοικοκυριού

Το φύλο του αρχηγού του νοικοκυριού παίζει σημαντικό ρόλο για το αν ένα νοικοκυριό βρίσκεται κάτω από το όριο φτώχειας, όπως προβάλλεται στο Διάγραμμα 2.5.

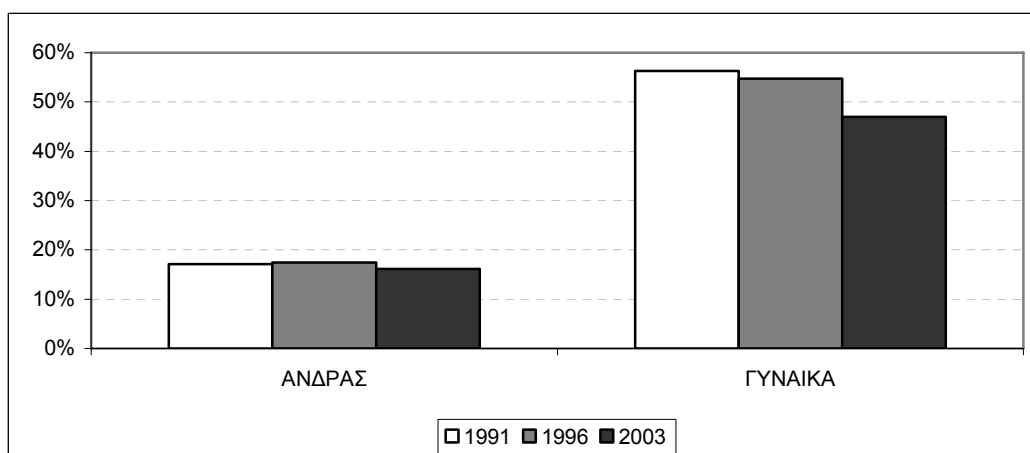
Συγκεκριμένα, το ποσοστό των νοικοκυριών που έχουν αρχηγό γυναίκα και είναι κάτω από το όριο της φτώχειας μειώθηκε στο 47% το 2003 από 56,3% το 1991 και 54,7% το 1997. Αντίθετα, το ποσοστό των νοικοκυριών που έχουν αρχηγό άνδρα και είναι κάτω από το όριο της φτώχειας, είναι γύρω στο 16%-18%. Η διαφορά αυτή οφείλεται στο ότι τα νοικοκυριά με αρχηγό γυναίκα, που είναι ένα σχετικά μικρό ποσοστό στο

σύνολο των νοικοκυριών στην Κύπρο, αφορούν κυρίως συνταξιούχους μεγάλης ηλικίας και μονογονεϊκές οικογένειες, που είναι τα νοικοκυριά με τη μεγαλύτερη πιθανότητα φτώχειας στην Κύπρο.

Διάγραμμα 2.4: Ποσοστό φτώχειας κατά τόπο διαμονής

Διάγραμμα 2.5: Ποσοστό φτώχειας κατά φύλο

2.1.5 Απασχόληση του αρχηγού

Το Διάγραμμα 2.7 δείχνει τα ποσοστά φτώχειας κατά απασχόληση του αρχηγού του νοικοκυριού. Στην κατηγορία των νοικοκυριών με αρχηγό εργαζόμενο, μόλις 7% βρίσκονται κάτω του ορίου φτώχειας και το ποσοστό αυτό παραμένει σχετικά σταθερό διαχρονικά. Το ψηλότερο ποσοστό φτώχειας παρατηρείται στις κατηγορίες των νοικοκυριών των οποίων ο αρχηγός είναι συνταξιούχος ή μη ενεργό μέλος⁶. Το

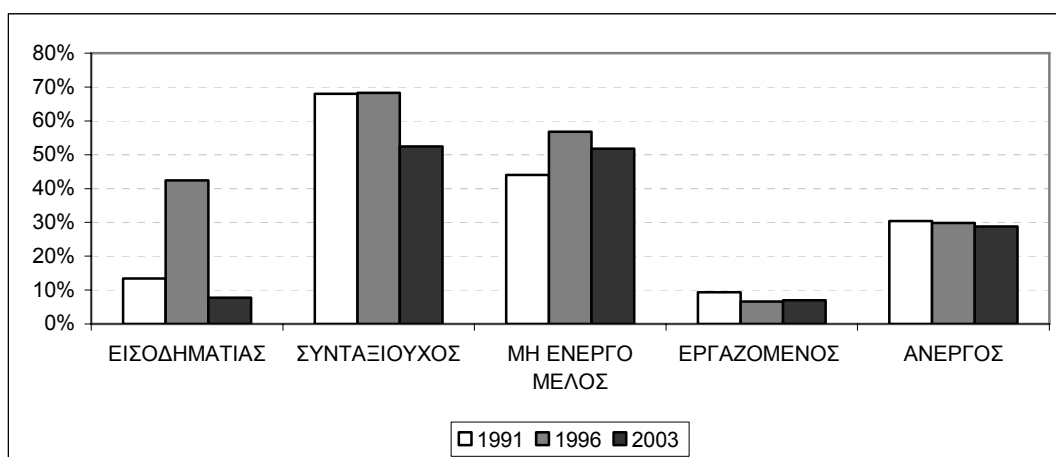
⁶ Μη ενεργό μέλος περιλαμβάνει αρχηγό χρόνια ασθενή, ανάπηρο, οικοκυρά, μαθητή ή φοιτητή.

ποσοστό των νοικοκυριών των οποίων ο αρχηγός είναι συνταξιούχος και τοποθετείται κάτω από το όριο φτώχειας μειώνεται από 68% το 1991 και 1996 σε 52,4% το 2003.

Για τα νοικοκυριά με αρχηγούς μη ενεργούς, το ποσοστό φτώχειας αυξήθηκε από 44% το 1991 σε 57% το 1996 για να πέσει στο 52% το 2003. Όσον αφορά τα νοικοκυριά με αρχηγό άνεργο, το ποσοστό κάτω του ορίου φτώχειας μειώνεται διαχρονικά από 30,4% το 1991 σε 29,8% το 1996 και 28,8% το 2003.

Το ποσοστό φτώχειας των νοικοκυριών με αρχηγό εισοδηματία, μειώθηκε κατά 34,6 ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ 1996-2003. Παρά την αξιοσημείωτη μείωση του ποσοστού φτώχειας για τα νοικοκυριά αυτά, αξίζει να σημειώσουμε πως ο αριθμός των νοικοκυριών της κατηγορίας με αρχηγό εισοδηματία είναι πολύ μικρός στο δείγμα και πιθανόν να δίνει αναξιόπιστα αποτελέσματα.

Διάγραμμα 2.7: Ποσοστό φτώχειας κατά απασχόληση

2.2 Ένταση της φτώχειας

Η ενότητα 2.1 παρουσιάζει τα ποσοστά των νοικοκυριών που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας και τις διαχρονικές αλλαγές τους την περίοδο 1991-2003. Όμως, είναι εξίσου σημαντικό να γνωρίζει κανείς και την 'ένταση' της φτώχειας, που δείχνει τη διαφορά του εισοδήματος του νοικοκυριού από τη γραμμή φτώχειας (poverty gap).

Για να καταλάβουμε καλύτερα τη σημασία της έντασης της φτώχειας ας υποθέσουμε ότι δύο συνταξιούχοι είναι κάτω από το όριο φτώχειας ο ένας με εισόδημα ΛΚ250 μηνιαία και ο άλλος με εισόδημα μόλις ΛΚ150 μηνιαία. Το πρόβλημα για την κοινωνία είναι πιο σοβαρό σε αυτή την περίπτωση από ότι θα ήταν αν και οι δύο συνταξιούχοι είχαν εισόδημα ΛΚ250, και ακόμα χειρότερο αν και οι δύο είχαν εισόδημα ΛΚ150. Με άλλα λόγια, το ίδιο ποσοστό φτώχειας σε μια χώρα μπορεί να συνεπάγεται

περισσότερο ή λιγότερο 'έντονο' πρόβλημα φτώχειας ανάλογα με το αν αυτοί που είναι κάτω από το όριο φτώχειας απέχουν περισσότερο ή λιγότερο από τη γραμμή φτώχειας.

Για μια ομάδα νοικοκυριών η ένταση φτώχειας μετριέται με τη διαφορά του εισοδήματος που αντιστοιχεί στη γραμμή φτώχειας και του εισοδήματος του 'διάμεσου' νοικοκυριού (δηλαδή του νοικοκυριού που βρίσκεται στη μέση) όσων είναι κάτω από τη γραμμή φτώχειας. Η διαφορά του εισοδήματος αυτού του διάμεσου νοικοκυριού ως ποσοστό του εισοδήματος που αντιστοιχεί στη γραμμή φτώχειας ονομάζεται λόγος *διάμεσης απόστασης φτώχειας* (median poverty gap ratio) και χρησιμοποιείται ως ένδειξη της έντασης της φτώχειας ανάμεσα σε μια ομάδα νοικοκυριών. Με άλλα λόγια, η ένταση φτώχειας δείχνει σε ποιο ποσοστό πρέπει να αυξηθεί το εισόδημα κάποιου (ή το διάμεσο εισόδημα μιας ομάδας) για να μην είναι κάτω από το όριο φτώχειας.

Συνεπώς, εξετάζοντας ταυτόχρονα αλλαγές στο ποσοστό και την έντασή της φτώχειας έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Για παράδειγμα, μια πολιτική που αυξάνει το εισόδημα μερικών οριακά φτωχών νοικοκυριών ώστε αυτά να περάσουν τη γραμμή φτώχειας μειώνει το ποσοστό φτώχειας. Όμως, δεν θα έλεγε κανείς ότι αυτή είναι μια επιθυμητή πολιτική αν οδηγούσε, ταυτόχρονα, σε μείωση του εισοδήματος πολλών άλλων νοικοκυριών που είναι ήδη κάτω από το όριο της φτώχειας, με αποτέλεσμα αυτά να γίνουν ακόμα φτωχότερα.

Ο Πίνακας 2.1 παρουσιάζει την ένταση φτώχειας για τις τρεις χρονιές που εξετάζουμε για επιλεγμένες ομάδες του πληθυσμού που έχουν φανεί να είναι ιδιαίτερα ευάλωτες. Η μεγαλύτερη ένταση φτώχειας για το 2003 παρατηρείται ανάμεσα στους συνταξιούχους και ακολούθως ανάμεσα στα νοικοκυριά με αρχηγό μέχρι δημοτικής μόρφωσης. Διαχρονικά παρατηρείται σημαντική μείωση στην ένταση της φτώχειας ανάμεσα σε όλες τις ομάδες νοικοκυριών, με μοναδική εξαίρεση τις πολύτεκνες οικογένειες στις οποίες παρατηρείται αύξηση στην ένταση της φτώχειας μεταξύ 1996 και 2003.

Πίνακας 2.1: Ένταση της φτώχειας σε επιλεγμένες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού

	1991	1996	2003
Συνταξιούχοι	0,51	0.39	0.28
Ζευγάρι με 3+ παιδιά	0,15	0.11	0.12
Μονογονεϊκές οικογένειες	0,30	0.45	0.22
Άνεργοι αρχηγοί	0,32	0.36	0.24
Μέχρι δημοτική μόρφωση αρχηγού	0,45	0.37	0.27

Ιδιαίτερη μείωση στην ένταση φτώχειας διαχρονικά παρατηρείται στην κατηγορία των μονογονεϊκών οικογενειών. Επιπλέον, όσο αφορά την κατηγορία των συνταξιούχων,

το 1991 τα νοικοκυριά της κατηγορίας αυτής που ήταν κάτω από το όριο της φτώχειας είχαν εισόδημα το οποίο ήταν 51% χαμηλότερο από το εισόδημα που αντιστοιχεί στο όριο φτώχειας, ενώ το 2003 αντίστοιχα υπολείπονταν μόλις 28% του εισοδήματος που αντιστοιχεί στο όριο φτώχειας.

Ο Πίνακας 2.1 ουσιαστικά δείχνει ότι το ποσοστό των νοικοκυριών που είναι κάτω από το όριο της φτώχειας το 2003 ίσως να μην ήταν πολύ πιο μικρό από ότι ήταν το 1991, αλλά, κατά μέσο όρο, η οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών αυτών ήταν πολύ χειρότερη το 1991 από ότι ήταν το 2003. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η μεγάλη μείωση της έντασης της φτώχειας ανάμεσα στις μονογονεϊκές οικογένειες πιθανόν να οφείλεται σε μέτρα για υποστήριξη και ένταξη των ελάχιστων αυτών οικογενειών στην αγορά εργασίας με μέτρα για την φροντίδα παιδιών, επαγγελματικής κατάρτισης των γυναικών κλπ. Τέλος η βελτίωση της θέσης των συνταξιούχων πιθανόν να οφείλεται κατά ένα μέρος στην εισαγωγή της κοινωνικής σύνταξης για όλους όσους δεν έχουν άλλη σύνταξη. Κυρίως, όμως, οφείλεται στο ότι με την πάροδο του χρόνου λιγότερα άτομα στηρίζονται αποκλειστικά στην κοινωνική σύνταξη, αφού τα άτομα που αφυπηρετούν έχουν σχέδιο σύνταξης στο οποίο εισέφεραν και έτσι απολαμβάνουν πιο ψηλή σύνταξη.

2.3 Συμπεράσματα

Η περιγραφική ανάλυση οδηγεί στα εξής συμπεράσματα:

- Το ποσοστό των νοικοκυριών που βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας στην Κύπρο δείχνει τάσεις μείωσης τα τελευταία έξι χρόνια, ως επίσης και το ποσοστό φτώχειας των ατόμων.
- Τα νοικοκυριά που είναι πιο ευάλωτα στη φτώχεια είναι τα νοικοκυριά με αρχηγό ηλικιωμένο συνταξιούχο, μη ενεργό στην αγορά εργασίας, άνεργο, γυναίκα, ή με χαμηλή μόρφωση και οι μονογονεϊκές οικογένειες.
- Ο ψηλός κίνδυνος φτώχειας των νοικοκυριών με αρχηγό γυναίκα αντικατοπτρίζεται στα ψηλά ποσοστά φτώχειας των συνταξιούχων που ζουν μόνοι τους που είναι κατεξοχήν ηλικιωμένες συνταξιούχες γυναίκες.
- Το ποσοστό φτώχειας των συνταξιούχων σημειώνει μείωση διαχρονικά, σε αντίθεση με τα μονογονεϊκά νοικοκυριά.
- Μικρότερο αλλά σημαντικό ποσοστό φτώχειας παρατηρείται για τα νοικοκυριά ενός ατόμου και για τα νοικοκυριά ζευγαριών με τρία ή περισσότερα παιδιά.

- Η ένταση της φτώχειας είναι μεγαλύτερη ανάμεσα στους συνταξιούχους, τα άτομα με χαμηλό επίπεδο μόρφωσης, τους άνεργους και τις μονογονεϊκές οικογένειες αλλά δείχνει τάσεις μείωσης διαχρονικά.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Η οικονομετρική ανάλυση αυτής της ενότητας έρχεται να συμπληρώσει τα συμπεράσματα της περιγραφικής ανάλυσης, με την έννοια ότι ερευνά ταυτόχρονα (και όχι κάθε φορά ξεχωριστά) πώς τα διάφορα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού συνδέονται με την πιθανότητα φτώχειας. Όπως είδαμε στην περιγραφική ανάλυση μεγάλο κίνδυνο φτώχειας παρουσιάζουν, για παράδειγμα, τα νοικοκυριά των οποίων ο αρχηγός είναι γυναίκα ή δεν συμμετέχει στην αγορά εργασίας ή είναι ηλικιωμένος ή είναι χαμηλού επιπέδου μόρφωσης κλπ. Στην πράξη πολλά από αυτά τα νοικοκυριά είναι τα ίδια, απλά τα βλέπουμε κάθε φορά από διαφορετική οπτική γωνία.

Στην οικονομετρική ανάλυση, όμως, όλα τα πιο πάνω χαρακτηριστικά που συνδέονται με τον κίνδυνο φτώχειας εξετάζονται ταυτόχρονα, ώστε να είναι σε θέση κάποιος να ξεχωρίσει το βαθμό που το κάθε ένα από αυτά συμβάλλει στην αύξηση του κινδύνου φτώχειας. Αυτό είναι σημαντικό γιατί διευκολύνει την εξαγωγή συμπερασμάτων πολιτικής. Για παράδειγμα, αν ο κίνδυνος φτώχειας αυξάνεται περισσότερο με την ηλικία και όχι με το φύλο ή τη μόρφωση, τότε τα μέτρα πολιτικής για την καταπολέμηση της φτώχειας πρέπει να στοχεύουν τους ηλικιωμένους και όχι τις γυναίκες και τα άτομα με χαμηλό επίπεδο μόρφωσης για να είναι περισσότερο αποτελεσματικά.

Τα αποτελέσματα της οικονομετρικής εκτίμησης παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.1.⁷ Ο αριθμός που αντιστοιχεί σε κάθε χαρακτηριστικό υποδηλώνει την αύξηση (αν είναι θετικός) ή την μείωση (αν είναι αρνητικός) της πιθανότητας που το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό συμβάλλει ώστε ένα νοικοκυριό να είναι κάτω του ορίου φτώχειας, σε σύγκριση με κάποιο άλλο νοικοκυριό που είναι πανομοιότυπο εκτός από το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό.

Για παράδειγμα, σε ότι αφορά τη δημογραφική σύνθεση, τα αποτελέσματα της οικονομετρικής ανάλυσης δείχνουν ότι ανάμεσα στα νοικοκυριά, που κατά τα άλλα έχουν ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά, οι μονογονεϊκές οικογένειες έχουν κατά 10,8%

⁷ Στον Πίνακα 3.1 παρουσιάζονται μόνο οι αξιόπιστες εκτιμήσεις (στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο πιθανότητας 95%). Οι εκτιμήσεις έγιναν χρησιμοποιώντας μόνο τα στοιχεία του 2003 με τη μέθοδο Probit, με εξαρτημένη ψευδομεταβλητή τη φτώχεια, που παίρνει την τιμή 1 όταν το νοικοκυριό που εξετάζεται είναι κάτω από το όριο φτώχειας και την τιμή μηδέν όταν είναι πάνω από αυτό.

περισσότερες πιθανότητες να είναι κάτω από το όριο της φτώχειας από ότι τα ζευγάρια που δεν έχουν παιδιά. Αυτό σημαίνει ότι το να είναι μια οικογένεια μονογονεϊκή από μόνο του αυξάνει την πιθανότητα φτώχειας κατά 10,8%, άσχετα του ποια άλλα χαρακτηριστικά έχει η οικογένεια (π.χ. το φύλο ή η ηλικία του αρχηγού) και του βαθμού που και αυτά προσθέτουν στην ή αφαιρούν από την πιθανότητα φτώχειας.

Επίσης, πάλι δεδομένων όλων των άλλων χαρακτηριστικών, το δεύτερο, τρίτο και τέταρτο παιδί σε ένα ζευγάρι αυξάνει την πιθανότητα φτώχειας κατά 8%, 19,5% και 19,3% αντίστοιχα, αφού όσο αυξάνεται ο αριθμός των παιδιών αυξάνονται και οι δαπάνες του νοικοκυριού. Για τα πολύτεκνα νοικοκυριά η αύξηση της πιθανότητας φτώχειας είναι ελάχιστα μικρότερη σε σχέση με τα νοικοκυριά με τρία παιδιά, πιθανόν επειδή αρχίζουν να εμφανίζονται οικονομίες κλίμακας στο νοικοκυριό.

Η ηλικία φαίνεται να επηρεάζει και αυτή από μόνη της την πιθανότητα φτώχειας. Συγκεκριμένα, σε σύγκριση με νοικοκυριά των οποίων ο αρχηγός είναι μεταξύ 20-30 ετών, όταν η ηλικία του αρχηγού του νοικοκυριού είναι μεταξύ 31-45, 46-60 και 62-75 ετών μειώνεται η πιθανότητα φτώχειας κατά -5,1%, -7% και -6,1%, αντίστοιχα.

Πίνακας 3.1: Επίδραση χαρακτηριστικών στην πιθανότητα φτώχειας

<i>Δημογραφική σύνθεση (σε σύγκριση με ζευγάρια χωρίς παιδιά)</i>	
Μονογονεϊκές οικογένειες	10,8%
Ζευγάρι με 2 παιδιά	8,0%
Ζευγάρι με 3 παιδιά	19,5%
Ζευγάρι με 4 παιδιά	19,3%
<i>Ηλικία αρχηγού (σε σύγκριση με αρχηγό ηλικίας 20-30)</i>	
Μεταξύ 31-45	-5,1%
Μεταξύ 46-60	-7,0%
Μεταξύ 61-75	-6,1%
<i>Μόρφωση αρχηγού(σε σύγκριση με αρχηγό μέχρι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης)</i>	
Δευτεροβάθμια μόρφωση	-7,7%
Κολεγιακή μόρφωση	-8,7%
Πανεπιστημιακή μόρφωση	-13,3%
<i>Μόρφωση συζύγου (σε σύγκριση με νοικοκυριά χωρίς σύζυγο)</i>	
Δευτεροβάθμια μόρφωση	-9,3%
Κολεγιακή μόρφωση	-9,9%
Πανεπιστημιακή μόρφωση	-9,7%
<i>Απασχόληση αρχηγού (σε σύγκριση με αρχηγό εργαζόμενο)</i>	
Συνταξιούχος	34,5%
Μη ενεργό μέλος	52,1%
Άνεργος	32,3%
<i>Άλλα χαρακτηριστικά</i>	
Ένας πρόσθετος εργαζόμενος στο νοικοκυριό	-16,1%

Η μόρφωση, τόσο του αρχηγού του νοικοκυριού όσο και της/του συζύγου, επίσης, επηρεάζουν σημαντικά τη πιθανότητα φτώχειας. Η πιθανότητα φτώχειας μειώνεται κατά 7,7% όταν η μόρφωση του αρχηγού του νοικοκυριού αυξάνεται από μέχρι πρωτοβάθμια σε δευτεροβάθμια, κατά 8,7% όταν αυξάνεται από μέχρι πρωτοβάθμια σε κολεγιακή και κατά 13,3% όταν αυξάνεται από μέχρι πρωτοβάθμια σε πανεπιστημιακή. Οι μειώσεις στην πιθανότητα φτώχειας που έχει η μόρφωση της/του συζύγου σε σύγκριση με τα νοικοκυριά στα οποία δεν υπάρχει σύζυγος κυμαίνονται γύρω στο 9% για όλα τα επίπεδα μόρφωσης της συζύγου.

Οι πιο μεγάλες διαφοροποιήσεις στην πιθανότητα ένα νοικοκυριό να βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας συνδέονται με την απασχόληση του αρχηγού του νοικοκυριού. Σε σύγκριση με νοικοκυριά που έχουν εργαζόμενο αρχηγό, η πιθανότητα φτώχειας αυξάνεται κατά 34,5% όταν ο αρχηγός του νοικοκυριού είναι συνταξιούχος, κατά 52,1% όταν είναι οικονομικά μη ενεργός και κατά 37,3% όταν είναι άνεργος. Αντίθετα, για κάθε πρόσθετο εργαζόμενο μέλος η πιθανότητα φτώχειας μειώνεται κατά 16,1%.

Εδώ αξίζει να σημειωθούν οι διαφορές που προκύπτουν μεταξύ της περιγραφικής (μονοδιάστατης) και οικονομετρικής (πολυδιάστατης) ανάλυσης και η ανάγκη σωστής ερμηνείας των αποτελεσμάτων. Για παράδειγμα, εξετάζοντας τα στοιχεία με μια μονοδιάστατη προσέγγιση φαίνεται ότι η ανεργία συμβάλλει σε σχετικά μικρό βαθμό στη φτώχεια, με την έννοια ότι το μέσο ποσοστό φτώχειας στον πληθυσμό είναι γύρω στο 21%, ενώ το ποσοστό φτώχειας ανάμεσα στα νοικοκυριά με αρχηγό άνεργο είναι γύρω στο 30%. Δηλαδή, το να είναι κάποιος άνεργος αυξάνει την πιθανότητα φτώχειας γύρω στις εννέα ποσοστιαίες μονάδες. Από την οικονομετρική ανάλυση, όμως, προκύπτει ότι η ανεργία προσθέτει 32,3 ποσοστιαίες μονάδες στην πιθανότητα φτώχειας. Αυτό οφείλεται στο ότι οι άνεργοι τείνουν να έχουν άλλα χαρακτηριστικά (π.χ. νεαρά άτομα χωρίς παιδιά) που μετριάζουν το ποσοστό φτώχειας ανάμεσά τους. Όμως, αυτό δεν μειώνει το γεγονός ότι η ανεργία είναι σημαντικός παράγοντας φτώχειας. Αν κάποιος, παρασυρθεί από την περιγραφική ανάλυση και θεωρήσει ότι ισχύει το αντίθετο, πιθανόν να καταλήξει σε λανθασμένα συμπεράσματα πολιτικής.

Γενικά, όμως, η οικονομετρική ανάλυση δίνει κατευθυντήριες γραμμές για τη χάραξη της κρατικής πολιτικής κοινωνικών παροχών που ενισχύουν τις ενδείξεις από την περιγραφική ανάλυση. Για παράδειγμα δείχνει ότι οι πολιτικές που στόχο έχουν να μειώσουν το ποσοστό φτώχειας πρέπει να επικεντρώνονται στους ηλικιωμένους συνταξιούχους, στις οικογένειες με παιδιά (ιδιαίτερα τις μονογονεϊκές), στους άνεργους, στα άτομα με αναπηρίες και στους χαμηλά μορφωμένους. Μείωση της φτώχειας μπορεί να επιτευχθεί με διάφορα μέτρα πολιτικής, όπως είναι τα

προγράμματα για ένταξη στην αγορά εργασίας των ευάλωτων ομάδων, η βελτίωση των υπηρεσιών φροντίδας για τα παιδιά, τα προγράμματα που προάγουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση και της δια βίου μάθησης και οι αλλαγές στο σύστημα κρατικών παροχών, όπως στο επίδομα τέκνου.

Στην ενότητα που ακολουθεί, παρατίθενται κάποια σενάρια εναλλακτικών μέτρων με τους οποίους το κράτος θα μπορούσε να μειώσει την φτώχεια σε ορισμένες ομάδες πληθυσμού, όπως τα παιδιά και οι συνταξιούχοι, για να τονιστεί η σημασία της στόχευσης των κοινωνικών παροχών.

4. ΣΤΟΧΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΑΡΟΧΩΝ

Η στόχευση των κοινωνικών παροχών ώστε από αυτές να ωφελούνται μόνο όσοι έχουν πραγματικά ανάγκη την κρατική αρωγή είναι ένα πολύπλοκο θέμα με προεκτάσεις που συνδέονται με ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της οικονομικής επιστήμης, την αριστοποίηση της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία. Αυτή η παρέμβαση αποβλέπει στην επίτευξη δύο συχνά συγκρουόμενων στόχων: αποτελεσματικότητα (efficiency) και κοινωνική δικαιοσύνη (equity). Το μέρος αυτό του άρθρου δεν δίνει απαντήσεις στο μεγάλο αυτό πρόβλημα αλλά δείχνει πώς το κράτος με το ίδιο ποσό κοινωνικών παροχών μπορεί να μειώσει περισσότερο τη φτώχεια αν εφαρμόσει κάποια κριτήρια που κατευθύνουν τις παροχές σε άτομα που είναι κάτω από το όριο φτώχειας.

Απώτερος στόχος της ανάλυσης είναι να τονίσει τη σημασία της επιλογής κατάλληλων κριτηρίων, ώστε οι κοινωνικές παροχές όχι μόνο να αποκλείουν όσους δεν τις έχουν ανάγκη αλλά και, ταυτόχρονα, να μην αποκλείουν αυτούς που τις έχουν ανάγκη. Η ανάλυση γίνεται με σενάρια υποθετικών μεταρρυθμίσεων στο σύστημα κοινωνικών παροχών που δεν προϋποθέτουν αύξηση των εξόδων του κράτους, απλά ανακατανομή τους. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι τα σενάρια που έχουν επιλεγεί ως παραδείγματα δεν είναι απαραίτητα αυτά που έχουν προτεραιότητα γιατί, όπως αναφέρεται πιο πάνω, μια μεταρρύθμιση στον τρόπο που το κράτος παρεμβαίνει στην οικονομία χρειάζεται μια πιο σφαιρική ανάλυση για να εξαχθούν συμπεράσματα για το ποια είναι τα κατάλληλα μέτρα πολιτικής. Η ανάλυση αφορά στοιχεία από την πιο πρόσφατη ΕΟΠ 2002/03.

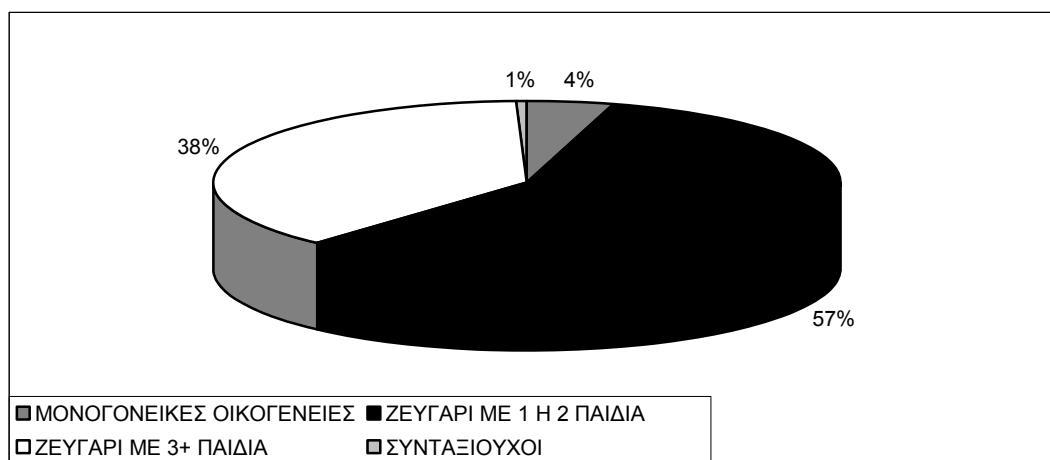
Ο τρόπος που υπολογίζεται η επίδραση στο ποσοστό φτώχειας είναι μέσω του μοντέλου εξομοίωσης φοροπαροχών που έχει κατασκευάσει το ΚΟΕ για την κυπριακή οικονομία. Το μοντέλο αυτό έχει τη δυνατότητα να υπολογίζει τους φόρους που πρέπει να πληρώσει και τις παροχές που δικαιούται να παίρνει ένα νοικοκυριό βάσει των εισοδημάτων, δαπανών και δημογραφικών χαρακτηριστικών του. Τα στοιχεία που

απαιτούνται για την εμπειρική εφαρμογή του μοντέλου αντλούνται από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών που διεξάγει η Στατιστική Υπηρεσία, καθώς και στοιχεία που αφορούν στο φορολογικό σύστημα και το σύστημα παροχών της Κύπρου. Στο Παράρτημα 2 παρατίθεται μια σύντομη περιγραφή του μοντέλου.

4.1 Αναδιανομή επιδόματος τέκνου

Η ανάλυση του επιδόματος τέκνου και η επίδρασή του στην παιδική φτώχεια γίνεται για τέσσερις κατηγορίες νοικοκυριών που έχουν παιδιά ομαδοποιημένα βάση της οικογενειακής τους σύνθεσης. Το Διάγραμμα 4.1 δείχνει τα ποσοστά παιδιών που διαμένουν σε κάθε ομάδα νοικοκυριών. Όπως φαίνεται η μεγάλη πλειοψηφία των παιδιών (57%) διαμένουν σε οικογένειες ζευγαριού με 1 ή 2 παιδιά. Ακολουθούν τα ζευγάρια με 3 ή περισσότερα παιδιά με ποσοστό 38%. Τέλος, οι μονογονεϊκές οικογένειες και οι οικογένειες με αρχηγούς συνταξιούχους έχουν τον μικρότερο αριθμό παιδιών αφού τα ποσοστά των παιδιών ως προς το σύνολο των παιδιών στον πληθυσμό δεν ξεπερνούν το 4% και 1%, αντίστοιχα.

Διάγραμμα 4.1: Ποσοστό παιδιών στο σύνολο του πληθυσμού ανά τύπο νοικοκυριού

Το υφιστάμενο σύστημα παροχής επιδόματος τέκνου βασίζεται στο σύστημα μεγάλων οικογενειών, δηλαδή όσα περισσότερα παιδιά έχει μια οικογένεια τόσο περισσότερο επίδομα λαμβάνει. Συγκεκριμένα, το 2006 βασικό επίδομα τέκνου δικαιούνται οι οικογένειες που έχουν τη συνήθη διαμονή τους στην Κύπρο και έχουν ένα ή περισσότερα παιδιά⁸ που μένουν μαζί τους κάτω από την ίδια στέγη. Πρόσθετο

⁸ Ο ορισμός του παιδιού στο μέρος αυτό της έρευνας συμπίπτει με τον ορισμό του παιδιού που δίνεται από το κράτος ούτως ώστε να παρέχει επίδομα τέκνου. Με βάση τη νομοθεσία περί παροχής επιδόματος τέκνου, τέκνα θεωρούνται τα άγαμα άτομα που δεν έχουν συμπληρώσει την ηλικία των 18 ετών, άτομα ανεξαρτήτως ηλικίας που στερούνται μόνιμα της ικανότητας για συντήρησή τους, άτομα μεταξύ 18-25 ετών που εκτελούν θητεία στην Εθνική Φρουρά και άτομα μεταξύ 18-23 ετών που τυγχάνουν τακτικής εκπαίδευσης (για άρρεν μέχρι 25 ετών).

επίδομα τέκνου καταβάλλεται επιπλέον του βασικού επιδόματος, με βάση εισοδηματικά κριτήρια. Το βασικό ετήσιο επίδομα τέκνου που απονέμεται σε οικογένεια με ένα παιδί είναι 218,48ΛΚ, σε οικογένεια με δύο παιδιά 436,97ΛΚ, σε οικογένεια με τρία παιδιά 1.310,89ΛΚ και τέλος σε οικογένεια με τέσσερα ή/και περισσότερα παιδιά 655,45ΛΚ ανά παιδί.

Οι εναλλακτικοί τρόποι απονομής επιδόματος τέκνου οι οποίοι εξομοιώνονται στο μέρος αυτό είναι οι εξής:

Σενάριο 1: 'ομοιόμορφο επίδομα', όπου για κάθε δικαιούχο παιδί το νοικοκυριό λαμβάνει το ίδιο ποσό επιδόματος.

Σενάριο 2: ομοιόμορφο επίδομα τέκνου βάσει εισοδηματικών κριτηρίων', δηλαδή την παροχή του ίδιου ποσού για κάθε παιδί σε οικογένειες που λαμβάνουν εισόδημα κάτω από ένα επίπεδο εισοδήματος.

Σενάριο 3: ομοιόμορφο επίδομα τέκνου βάσει της γραμμής φτώχειας, δηλαδή απονομή του ίδιου ποσού για κάθε παιδί σε οικογένειες που έχουν εισόδημα κάτω από τη γραμμή φτώχειας.

Σε κάθε περίπτωση, βασική υπόθεση είναι ότι το σύνολο των κρατικών δαπανών για επίδομα τέκνου παραμένει ως έχει (δηλαδή με το υφιστάμενο σύστημα), απλά μεταβάλλεται ο τρόπος με τον οποίο κατανέμεται στα νοικοκυριά.

Ο Πίνακας 4.1 παρουσιάζει το ποσοστό των παιδιών που ανήκουν σε φτωχές οικογένειες ως προς το σύνολο των παιδιών στον πληθυσμό για κάθε κατηγορία νοικοκυριών, κάτω από το υφιστάμενο σύστημα παροχής επιδόματος τέκνου και τα τρία υποθετικά σενάρια. Για το σενάριο όπου τα νοικοκυριά λαμβάνουν επίδομα βάσει εισοδηματικών κριτηρίων, τρία εισοδηματικά κριτήρια έχουν διερευνηθεί: εισόδημα⁹ (όχι ισοδύναμο) μέχρι 10000, 15000 και 20000 αντίστοιχα.

Σύμφωνα με το υφιστάμενο σύστημα παροχής επιδόματος τέκνου, το πιο ψηλό ποσοστό παιδικής φτώχειας παρατηρείται στις μονογονεϊκές οικογένειες όπου φτάνει το 37,7%. Τα νοικοκυριά με αρχηγό συνταξιούχο έχουν το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό παιδικής φτώχειας (27,2%) και ακολουθούν με μεγάλη διαφορά τα ζευγάρια με 3 ή και περισσότερα παιδιά (8,5%). Στα νοικοκυριά με ζευγάρια με 1 ή 2 παιδιά μόνο το 5,8% των παιδιών διαμένουν σε νοικοκυριά που είναι φτωχά. Συνολικά, το

⁹ Τα εισοδήματα του δείγματος σε όλη την Ενότητα 4 είναι αναπροσαρμοσμένα για το 2006.

8,3% των παιδιών ζουν σε νοικοκυριά που βρίσκονται κάτω από το όριο φτώχειας σύμφωνα με το υφιστάμενο σύστημα.

Πίνακας 4.1: Παιδική φτώχεια υπό διάφορα σενάρια

Νοικοκυριά	Υφιστάμενο σύστημα	Σενάρια				
		1. Ομοιόμορφο επίδομα	2. Εισοδηματικά κριτήρια			3. Όριο φτώχειας
			A. 10000	B. 15000	Γ. 20000	
Μονογονεϊκές οικογένειες	37,7%	42,9%	6,0%	15,4%	32,2%	2,9%
Ζευγάρι με 1 ή 2 παιδιά	5,8%	5,7%	1,5%	2,0%	3,5%	1,0%
Ζευγάρι με 3+ παιδιά	8,5%	12,9%	15,1%	4,7%	7,9%	1,8%
Συνταξιούχοι	27,2%	27,2%	0,0%	27,2%	27,2%	0,0%
Σύνολο	8,3%	10,2%	6,8%	3,8%	6,6%	1,4%

Πρώτο σενάριο: το ίδιο επίδομα τέκνου για όλα τα παιδιά

Σύμφωνα με το πρώτο σενάριο που εξετάζουμε, δίνεται ομοιόμορφο επίδομα τέκνου σε όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως του αριθμού παιδιών που ανήκουν στο νοικοκυριό και του εισοδήματος του νοικοκυριού. Το επίδομα υπολογίζεται μοιράζοντας το ποσό της συνολικής δαπάνης για επίδομα τέκνου (όπως έχει με το υφιστάμενο σύστημα) σε κάθε παιδί που δικαιούται επίδομα. Το ύψος του επιδόματος ανέρχεται σε 389ΛΚ ετησίως για κάθε δικαιούχο παιδί. Ακολουθώντας υπολογίζεται το νέο εισόδημα του νοικοκυριού και, επομένως, η νέα γραμμή φτώχειας. Όπως δείχνει το συνολικό αποτέλεσμα του Σεναρίου 1, η παιδική φτώχεια αυξάνεται με το ομοιόμορφο σύστημα αφού 10,3% των παιδιών διαμένει σε φτωχά νοικοκυριά έναντι 8,3% με το υφιστάμενο σύστημα. Τα νοικοκυριά που επιβαρύνονται είναι οι μονογονεϊκές οικογένειες και τα νοικοκυριά με 3 ή περισσότερα παιδιά. Είναι προφανές ότι το υφιστάμενο σύστημα είναι αρκετά πιο αποτελεσματικό για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας.

Δεύτερο σενάριο: εφαρμογή εισοδηματικών κριτηρίων

Σύμφωνα με το δεύτερο σενάριο το επίδομα τέκνου δίνεται με ομοιόμορφο τρόπο αλλά με την εφαρμογή εισοδηματικών κριτηρίων. Το σενάριο αυτό χωρίζεται σε τρία υπό-σενάρια.

- Το σενάριο 2Α προνοεί όπως επίδομα τέκνου δικαιούνται τα νοικοκυριά με συνολικό ακαθάριστο εισόδημα (όχι ισοδύναμο) που δεν ξεπερνά τις 10000ΛΚ. Ως αποτέλεσμα, υπολογίζοντας το νέο επίδομα τέκνου όπως και για το πρώτο σενάριο, για κάθε παιδί που ανήκει σε τέτοιο νοικοκυριό αναλογεί ετήσιο επίδομα ίσο με 3693ΛΚ. Τα αποτελέσματα δείχνουν πως για όλες σχεδόν τις κατηγορίες - εκτός για τα νοικοκυριά με 3 ή περισσότερα παιδιά - μειώνεται το ποσοστό των παιδιών που ανήκουν σε φτωχές οικογένειες σε σχέση με το υφιστάμενο σύστημα. Αυτό είναι αναμενόμενο αφού λαμβάνουν ψηλότερο ποσό επιδόματος οι

δικαιούχοι. Μόνο 6% των παιδιών ανήκουν σε φτωχά μονογονεϊκά νοικοκυριά, 1,5% των παιδιών σε φτωχά νοικοκυριά με 1 ή 2 παιδιά, αριθμοί κατά πολύ μικρότεροι σε σχέση με το υφιστάμενο σύστημα, ενώ το ποσοστό παιδικής φτώχειας σε νοικοκυριά με αρχηγό νοικοκυριού συνταξιούχο, μηδενίζεται. Αντίθετα, το σύστημα αυτό δεν ευνοεί τα νοικοκυριά με 3 ή περισσότερα παιδιά αφού σχεδόν 15,12% των παιδιών ανήκουν σε φτωχά νοικοκυριά αυτής της κατηγορίας, ποσοστό σχεδόν κατά 6,6% αυξημένο για την αντίστοιχη κατηγορία με βάση το υφιστάμενο σύστημα. Στο σύνολο, όμως, η παιδική φτώχεια μειώνεται αφού μόνο 6,8% των παιδιών βρίσκονται σε φτωχά νοικοκυριά.

- Το σενάριο 2B προνοεί όπως το επίδομα τέκνου δικαιούνται τα νοικοκυριά με συνολικό ακαθάριστο εισόδημα (όχι ισοδύναμο) μέχρι 15000ΛΚ. Το ομοίμορφο επίδομα ανέρχεται στο ποσό των 1424ΛΚ ανά δικαιούχο παιδί ετησίως. Παρατηρούμε πως το ποσοστό των παιδιών σε φτωχά νοικοκυριά είναι σημαντικά μειωμένο σε σχέση με το υφιστάμενο σύστημα για όλες τις κατηγορίες νοικοκυριών. Όσον αφορά στις μονογονεϊκές οικογένειες, η παιδική φτώχεια ανέρχεται στο 15,4%, ενώ στα νοικοκυριά ζευγαριών με 1 ή 2 παιδιά και στα νοικοκυριά ζευγαριών με 3 ή περισσότερα παιδιά τα ποσοστά παιδικής φτώχειας είναι 2% και 4,7% αντίστοιχα. Τα ποσοστά αυτά είναι πολύ μικρότερα σε σύγκριση με το υφιστάμενο σενάριο. Επιπρόσθετα, στην κατηγορία των συνταξιούχων η παιδική φτώχεια παραμένει η ίδια όπως και με το υφιστάμενο σύστημα (27,2%). Στο σύνολο, η παιδική φτώχεια μειώνεται στο 3,8%, ποσοστό χαμηλότερο τόσο σε σύγκριση με το υφιστάμενο σύστημα αλλά και με το σενάριο 2Α.
- Η τελευταία εκδοχή, σενάριο 2Γ, απονέμει επίδομα τέκνου σε νοικοκυριά των οποίων το συνολικό ακαθάριστο εισόδημα (όχι ισοδύναμο) δεν υπερβαίνει τις 20000ΛΚ. Το ποσό του επιδόματος ανέρχεται σε 775ΛΚ ανά παιδί ετησίως. Τα αποτελέσματα δείχνουν μειωμένα ποσοστά παιδικής φτώχειας για όλες τις κατηγορίες νοικοκυριών σε σύγκριση με το υφιστάμενο σύστημα. Σε σύγκριση, όμως, με τις δύο πρώτες εκδοχές του δεύτερου σεναρίου, το εισοδηματικό κριτήριο των 20000ΛΚ αποδεικνύεται λιγότερο αποτελεσματικό. Στο σύνολο, το 6,6% των παιδιών διαμένουν σε φτωχά νοικοκυριά, ποσοστό μικρότερο σε σχέση με το υφιστάμενο σύστημα και με το Σενάριο 1 (8,3% και 10,2% αντίστοιχα) αλλά μεγαλύτερο από τις δύο πρώτες εκδοχές του σεναρίου (6,8% στο σενάριο 2Α και 3,8% στο σενάριο 2Β).

Τρίτο σενάριο: επίδομα τέκνου μόνο σε φτωχά νοικοκυριά

Το τρίτο σενάριο απονέμει επίδομα σε παιδιά που διαμένουν σε νοικοκυριά που έχουν *ισοδύναμο* εισόδημα κάτω από το όριο φτώχειας, όπως αυτό υπολογίζεται όταν τα νοικοκυριά δεν λαμβάνουν καθόλου επίδομα τέκνου. Αυτό το σενάριο φαίνεται να είναι και το πιο αποτελεσματικό αφού μειώνει τα ποσοστά παιδικής φτώχειας για όλες τις κατηγορίες νοικοκυριών και, επομένως, στο σύνολο. Αξιοσημείωτη βελτίωση παρουσιάζει η κατηγορία η οποία φαίνεται να είναι πιο ευάλωτη, δηλαδή αυτή των μονογονεϊκών οικογενειών, αφού με το συγκεκριμένο σενάριο παρουσιάζει πολύ χαμηλό ποσοστό παιδικής φτώχειας (2,9%). Το ποσοστό παιδικής φτώχειας σε νοικοκυριά συνταξιούχων μηδενίζεται, καθώς επίσης και για τις υπόλοιπες κατηγορίες τα ποσοστά ελαχιστοποιούνται αφού κυμαίνονται στο 1%-1,8%. Το συνολικό ποσοστό παιδικής φτώχειας ανέρχεται μόλις στο 1,4%.

Συνοψίζοντας, η άσκηση αυτή υποδεικνύει ότι το κράτος μπορεί να μειώσει περισσότερο την παιδική φτώχεια χωρίς να αυξήσει τις δαπάνες της με δυο τρόπους: (α) με την εισαγωγή εισοδηματικών κριτηρίων και (β) με την υιοθέτηση του ορίου φτώχειας ως κριτήριο για απονομή επιδόματος. Η εισαγωγή τέτοιων κριτηρίων φαίνεται πως βοηθά το κράτος να στοχεύσει καλύτερα τα νοικοκυριά που έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη. Ένα σημαντικό αποτέλεσμα του Πίνακα 4.1 είναι ότι η επιλογή του εισοδηματικού κριτηρίου είναι καθοριστική. Αν το εισοδηματικό κριτήριο οριοθετηθεί πολύ χαμηλά τότε αποκλείονται νοικοκυριά που έχουν ανάγκη από οικονομική ενίσχυση. Παρομοίως, αν το εισοδηματικό κριτήριο είναι ψηλό τότε πολλά νοικοκυριά που δεν έχουν ανάγκη από οικονομική ενίσχυση λαμβάνουν επίδομα χειροτερεύοντας τη θέση άλλων, σε ήδη δυσμενέστερη θέση, νοικοκυριών.

Η επιλογή του εισοδήματος στο όριο της φτώχειας φάνηκε να είναι η πιο αποτελεσματική αλλά πιθανόν να αποκλείει νοικοκυριά τα οποία χρειάζονται οικονομική ενίσχυση για βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου. Το ποσοστό φτώχειας είναι ένα σχετικό νούμερο και ανάλογα με τον τρόπο που υπολογίζεται δεν συνεπάγεται πάντα ότι τα νοικοκυριά που βρίσκονται πάνω από το όριο φτώχειας απολαμβάνουν κατ' ανάγκη ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο. Συχνά, τα νοικοκυριά που βρίσκονται οριακά πάνω από τη γραμμή φτώχειας έχουν και αυτά ανάγκη οικονομικής ενίσχυσης.

Συνοψίζοντας, τα αποτελέσματα της άσκησης εξομοίωσης του επιδόματος τέκνου δείχνει το εισοδηματικό κριτήριο των 15000ΛΚ να είναι το καλύτερο.

Πιθανά λάθη στόχευσης

Ανεξάρτητα από τα επίπεδα φτώχειας που πετυχαίνει κάθε σενάριο, η αποτελεσματικότητά τους πρέπει να καθορίζεται και από το βαθμό στον οποίο καταφέρνουν να μην αποκλείουν τα νοικοκυριά που έχουν ανάγκη το επίδομα, αλλά ταυτόχρονα να αποκλείουν εκείνα που δεν έχουν ανάγκη. Συγκεκριμένα, κάθε σύστημα επιδόματος τέκνου μπορεί να υποπέσει σε δυο 'λάθη'. Πρώτο, να αποκλείει 'φτωχά' νοικοκυριά από το επίδομα και δεύτερο να δίνει επίδομα σε 'πλούσια' (νοικοκυριά άνω του ορίου φτώχειας) νοικοκυριά.¹⁰

Το υφιστάμενο σύστημα, το Σενάριο 1 αλλά και το Σενάριο 3, εξ' ορισμού, δεν αποκλείουν κανένα παιδί που ανήκει σε 'φτωχό' νοικοκυριό από το επίδομα τέκνου. Όσον αφορά το Σενάριο 2, οι δύο εκδοχές με εισοδηματικά κριτήρια 15000ΛΚ και 20000ΛΚ, έχουν κάτω από 0.5% λάθος (δηλαδή κάτω από 0.5% των παιδιών διαμένουν σε νοικοκυριά τα οποία είναι φτωχά και δεν δικαιούνται το επίδομα). Τη μεγαλύτερη πιθανότητα λάθους έχει το σενάριο με εισοδηματικό κριτήριο τις 10000ΛΚ, με 5,6% των παιδιών που διαμένουν σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω από το όριο φτώχειας να μην δικαιούνται επίδομα τέκνου υπό το συγκεκριμένο σενάριο.

Ο δεύτερος τύπος λάθους απεικονίζεται στο Διάγραμμα 4.2. Ο κάθετος άξονας μετρά το ποσοστό των παιδιών (στο σύνολο των παιδιών στον πληθυσμό) που διαμένουν σε νοικοκυριά που δεν είναι φτωχά αλλά λαμβάνουν το επίδομα. Μεγαλύτερο ποσοστό λάθους σημειώνεται με το υφιστάμενο επίδομα τέκνου αλλά και με το Σενάριο 1, του ομοιόμορφου επιδόματος, με ποσοστό λάθους 87%. Ακολουθούν, οι τρεις εκδοχές του Σεναρίου 2 με το εισοδηματικό κριτήριο των 20000ΛΚ να έχει το μεγαλύτερο λάθος με ποσοστό 38,5%. Με μικρότερο ποσοστό λάθους ακολουθεί το εισοδηματικό κριτήριο των 15000ΛΚ (15,4%) και, τέλος, το χαμηλότερο εισοδηματικό κριτήριο των 10000ΛΚ με ποσοστό 2,5%. Τέλος, το Σενάριο 3, εξ' ορισμού, έχει μηδενικό ποσοστό λάθους.

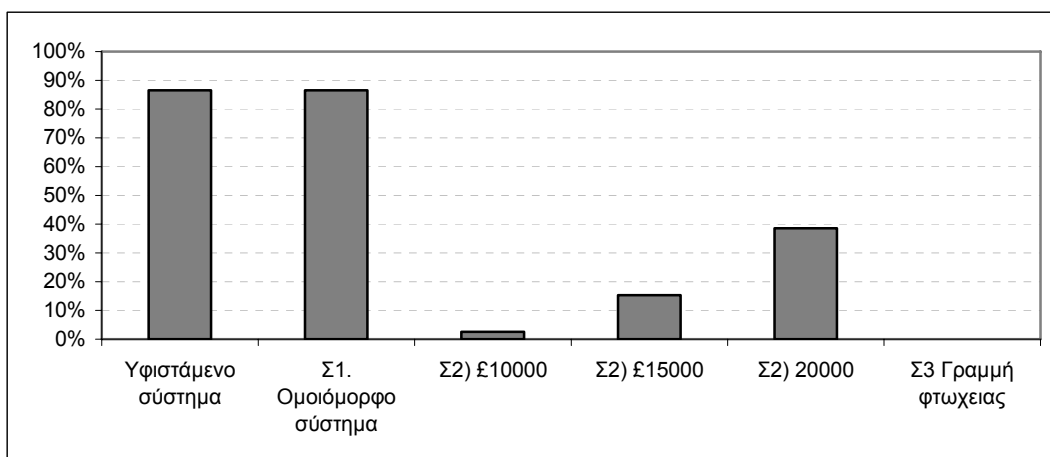
Φοροδιαφυγή

Η εφαρμογή εισοδηματικών κριτηρίων είναι πιο αποτελεσματική για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας, ωστόσο, αυτό δεν ισχύει όταν υπάρχει φοροδιαφυγή. Γεγονός αποτελεί πως τα νοικοκυριά (ιδιαίτερα οι αυτοαπασχολούμενοι) τείνουν να υποδηλώνουν στο κράτος το εισόδημα που κερδίζουν από ορισμένες πηγές για να μειώνεται το φορολογικό τους βάρος. Στις Έρευνες Οικογενειακών Προυπολογισμών,

¹⁰ Οι έννοιες 'φτωχά' και 'πλούσια' νοικοκυριά υπολογίζονται όταν δεν λαμβάνεται επίδομα τέκνου με οποιοδήποτε τρόπο από κανένα νοικοκυριό.

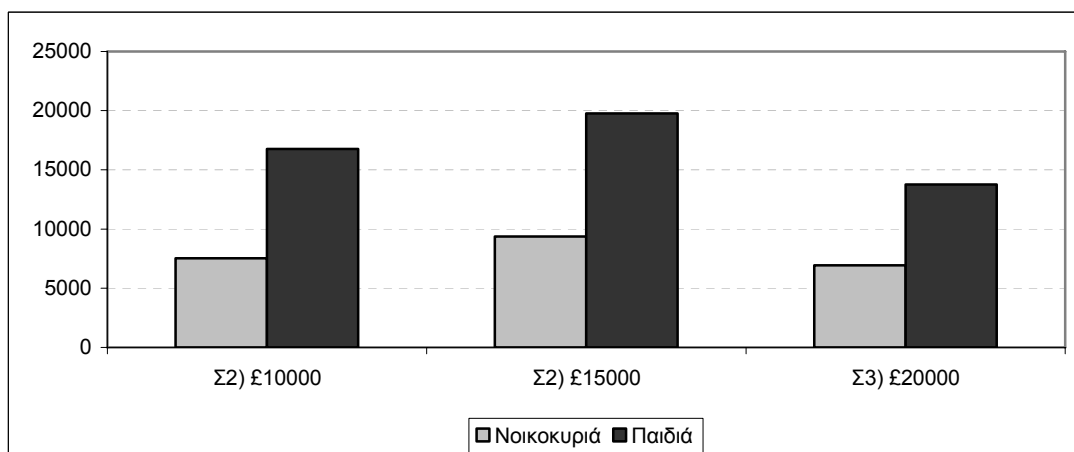
όμως, όπου τα στοιχεία των ερωτηθέντων είναι απόρρητα, τα νοικοκυριά τείνουν να δηλώνουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τα πραγματικά εισοδήματά τους.

Διάγραμμα 4.2: Ποσοστό παιδιών ως προς το σύνολο των παιδιών σε νοικοκυριά που βρίσκονται πάνω από το όριο φτώχειας αλλά λαμβάνουν επίδομα τέκνου, υπό το κάθε σενάριο

Η υποδήλωση των εισοδημάτων στους αρμόδιους κρατικούς φορείς έχει επιπτώσεις στην εφαρμογή εισοδηματικών κριτηρίων για την απονομή επιδομάτων. Νοικοκυριά που παρουσιάζονται με χαμηλότερο εισόδημα από το αυτό που έχουν στην πραγματικότητα, θα λαμβάνουν επίδομα χωρίς να το δικαιούνται.

Διάγραμμα 4.3: Αριθμός νοικοκυριών και παιδιά στα νοικοκυριά που φοροδιαφεύγουν για τα σενάρια των εισοδηματικών κριτηρίων

Για να υπολογίσουμε το μέγεθος του προβλήματος που θα προέκυπτε στα πλαίσια των σεναρίων μεταρρύθμισης του επιδόματος τέκνου που είδαμε πιο πάνω, υποθέτουμε ότι τα άτομα/νοικοκυριά υποδηλώνουν κατά το ήμισυ εισοδήματα που προέρχονται από αυτοεργοδότηση και από ενοίκια. Αυτή η υπόθεση στηρίζεται σε

προηγούμενη έρευνα του ΚΟΕ.¹¹ Υπολογίζεται με αυτό τον τρόπο το 'λανθασμένο' εισόδημα που δηλώνεται για σκοπούς φοροδιαφυγής και εκτιμάται ο αριθμός των νοικοκυριών που παίρνουν επίδομα τέκνου χωρίς να είναι στην πραγματικότητα δικαιούχοι. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 4.3.

- Με βάση το πρώτο εισοδηματικό κριτήριο (δηλαδή, επίδομα τέκνου δικαιούνται τα νοικοκυριά με συνολικό ακαθάριστο εισόδημα - όχι ισοδύναμο - που δεν ξεπερνά τις 10000ΛΚ) 7522 νοικοκυριά με 16778 παιδιά δεν θα έπρεπε να λαμβάνουν το επίδομα αλλά λόγω υποδήλωσης του εισοδήματος τους εμφανίζονται σαν δικαιούχοι.
- Με βάση το δεύτερο εισοδηματικό κριτήριο (δηλαδή, επίδομα τέκνου δικαιούνται τα νοικοκυριά με συνολικό ακαθάριστο εισόδημα - όχι ισοδύναμο - μέχρι 15000ΛΚ) ο αριθμός των νοικοκυριών που υποδηλώνουν το εισόδημά τους και παίρνουν επίδομα τέκνου χωρίς να το διακρίνεται αυξάνεται σε 9365 και σε αυτά ανήκουν 19762 παιδιά.
- Με το τρίτο εισοδηματικό κριτήριο (δηλαδή, επίδομα τέκνου δικαιούνται νοικοκυριά των οποίων το συνολικό ακαθάριστο εισόδημα - όχι ισοδύναμο - δεν υπερβαίνει τις 20000ΛΚ) ο αριθμός των νοικοκυριών που φοροδιαφεύγουν και παίρνουν εισόδημα χωρίς να το δικαιούνται είναι μικρότερος, συγκεκριμένα 6932 νοικοκυριά με 13756 παιδιά.

4.2 Αναδιανομή άλλων επιδομάτων και φόρων

Φοιτητική χορηγία

Συχνά προβάλλεται το επιχείρημα ότι η φοιτητική χορηγία πρέπει να υπόκειται σε εισοδηματικά κριτήρια. Εδώ εξετάζουμε αυτό το επιχείρημα, συγκεκριμένα, υποθέτουμε ότι η φοιτητική χορηγία αντί να δίνεται όπως προνοεί το υφιστάμενο σύστημα¹², εφαρμόζονται εναλλακτικά τρία εισοδηματικά κριτήρια με δικαιούχους τα νοικοκυριά με εισόδημα χαμηλότερο από 10000ΛΚ, 15000ΛΚ και τέλος 20000ΛΚ. Με τον ίδιο τρόπο όπως και στο παράδειγμα με το επίδομα τέκνου υπολογίζονται οι δαπάνες της κυβέρνησης για παροχή της φοιτητικής χορηγίας με βάση το υφιστάμενο

¹¹ Π. Νεάρχου και Π. Πασιαρδής, "Φορολογική Μεταρρύθμιση, Ανισότητα και Φτώχεια", Κέντρο Οικονομικών Ερευνών, Μάιος 2003.

¹² Σύμφωνα με το υφιστάμενο σύστημα τη βασική φοιτητική χορηγία των £1000 δικαιούνται όλοι οι φοιτητές που φοιτούν σε αναγνωρισμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ενώ την επιπρόσθετη φοιτητική χορηγία του ποσού των £500 δικαιούνται οι φοιτητές που πληρώνουν πάνω από £1000 για δίδακτρα και οι πολύτεκνες οικογένειες. Τέλος, οι φοιτητές που έχουν πάνω από £5000 ετήσιο εισόδημα δεν δικαιούνται την επιπρόσθετη φοιτητική χορηγία, έστω κι αν ανήκουν στις δύο πιο πάνω κατηγορίες.

σύστημα και διατηρούνται αμετάβλητες αλλά αναδιανέμονται στα νοικοκυριά υπό τα συγκεκριμένα εισοδηματικά κριτήρια.

Τα αποτελέσματα δείχνουν πως στο σύνολο, με βάση το υφιστάμενο σύστημα απονομής της φοιτητικής χορηγίας, το 3,4% των φοιτητών ανήκουν σε φτωχά νοικοκυριά, ενώ ελαφρώς ψηλότερο ποσοστό φτώχειας που φτάνει το 3,6% παρουσιάζεται με βάση το πρώτο εισοδηματικό κριτήριο των 10000ΛΚ. Αυτό γιατί όταν το εισοδηματικό κριτήριο είναι πολύ χαμηλό πολλοί φοιτητές που ζουν σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω του ορίου φτώχειας δεν παίρνουν χορηγία. Αντίθετα, τα εισοδηματικά κριτήρια των 15000ΛΚ και 20000ΛΚ δίνουν τα πιο χαμηλά ποσοστά φοιτητών σε φτωχά νοικοκυριά με 0,6% και 0,2% αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα, το εισοδηματικό κριτήριο των 20000ΛΚ βελτιώνει την θέση των φοιτητών σε φτωχές οικογένειες και συνεπώς συγκρίνεται ευνοϊκότερα από τα υπόλοιπα.

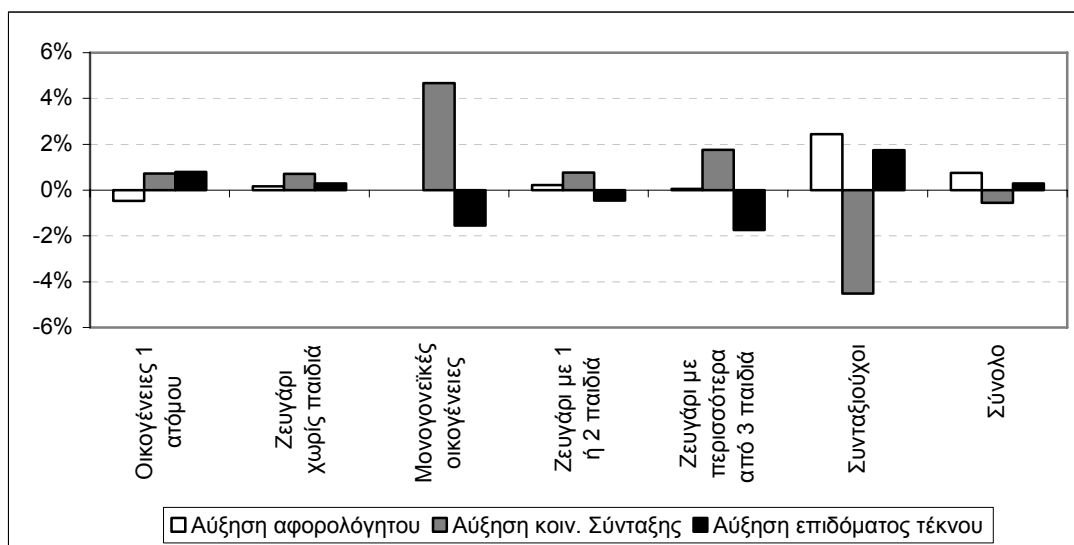
Άμεση φορολογία

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα σενάρια που αναλύονται στο δοκίμιο αφορά στην επίδραση της αύξησης του αφορολόγητου εισοδήματος από 10000ΛΚ σε 12000 ΛΚ (με ανάλογη αναπροσαρμογή των φορολογικών κλιμάκων). Αυτό το σενάριο είναι ένα αίτημα που φαίνεται να υποστηρίζεται από την πλειοψηφία των πολιτικών δυνάμεων του τόπου.

Εξετάζεται κατά πόσον η φτώχεια μπορεί να καταπολεμηθεί αποτελεσματικότερα αν υιοθετηθούν άλλα μέτρα, εναλλακτικά της αύξησης του αφορολόγητου εισοδήματος. Η λογική πίσω από μια τέτοια άσκηση στηρίζεται στο γεγονός ότι το κράτος αυξάνοντας το αφορολόγητο εισόδημα μειώνει τα φορολογικά του έσοδα και αυξάνει το δημοσιονομικό έλλειμμα. Σε ποιο βαθμό καταφέρνει αυτό το μέτρο να καταπολεμήσει τη φτώχεια; Μήπως μια αύξηση σε επιδόματα, με ποσό που θα επιβαρύνει στον ίδιο βαθμό το δημοσιονομικό έλλειμμα, μπορεί να είναι αποτελεσματικότερη; Αυτό το ερώτημα επιχειρείται να απαντηθεί συγκρίνοντας το ποσοστό φτώχειας που θα ίσχυε αν αυξηθεί το αφορολόγητο με το ποσοστό φτώχειας που θα ίσχυε αν αντί αυτού αυξανόταν η κοινωνική σύνταξη ή το επίδομα τέκνου. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 4.4.

Το ποσοστό φτώχειας υπολογίζεται βάσει του καθαρού ισοδύναμου εισοδήματος του νοικοκυριού εφόσον εξετάζουμε την επίδραση της άμεσης φορολογίας. Σε κάθε περίπτωση αύξησης επιδόματος, το ποσό που δίνεται επιπλέον στα νοικοκυριά ως επίδομα είναι το ίδιο με τη μείωση στα φορολογικά έσοδα του κράτους από την αύξηση του αφορολόγητου εισοδήματος. Με αυτό τον τρόπο η επιβάρυνση στο δημοσιονομικό έλλειμμα είναι η ίδια και στις τρεις περιπτώσεις.

Διάγραμμα 4.4: Μεταβολές στα ποσοστά φτώχειας ανά οικογενειακή σύνθεση

- Η αύξηση του αφορολόγητου αυξάνει το συνολικό ποσοστό φτώχειας του πληθυσμού κατά 0,8%, επιβαρύνοντας ιδιαίτερα τους συνταξιούχους (γύρω στο 2,5%). Τα νοικοκυριά με αρχηγό συνταξιούχο έχουν εισόδημα ήδη κάτω του υφιστάμενου αφορολόγητου επιπέδου των 10000ΛΚ και δεν επωφελούνται από την αύξηση του αφορολόγητου στις 12000ΛΚ. Έτσι τα νοικοκυριά αυτά φαίνονται ακόμη πιο φτωχά με το νέο αφορολόγητο εισόδημα σε σχέση με άλλα νοικοκυριά που επωφελούνται αυτής της αναπροσαρμογής (συμπεριλαμβανομένης της αναπροσαρμογής και των άλλων φορολογικών κλιμάκων).
- Η αύξηση της κοινωνικής σύνταξης έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του συνολικού ποσοστού φτώχειας κατά -0,6%, ευνοώντας τα νοικοκυριά που αποτελούνται από συνταξιούχους αφού το μέσο ποσοστό φτώχειας των συνταξιούχων μειώνεται κατά -4,5%. Νοικοκυριά όπως οι μονογονεϊκές οικογένειες και οι πολύτεκνες οικογένειες, τα οποία είναι επίσης ευάλωτα στην φτώχεια, έχουν αύξηση των ποσοστών φτώχειας κατά 4,7% και 1,8%, αντίστοιχα.
- Τέλος, η αύξηση του επιδόματος τέκνου απονέμοντας επιπρόσθετο ομοιόμορφο επίδομα στα νοικοκυριά με παιδιά, αυξάνει το συνολικό ποσοστό φτώχειας κατά 0,3%, αφού μόνο τα νοικοκυριά με παιδιά επωφελούνται. Αυξάνει τα ποσοστά φτώχειας όλων των υπόλοιπων ομάδων και ιδιαίτερα των συνταξιούχων κατά 1,7%.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στόχος αυτού του δοκιμίου είναι η διαχρονική ανάλυση της φτώχειας στην Κύπρο, καθώς και η ανάλυση του βαθμού στον οποίο η στόχευση των κοινωνικών παροχών είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος για την καταπολέμησή της. Η γραμμή φτώχειας υπολογίζεται σαν το 60% του διάμεσου ακαθάριστου ισοδύναμου εισοδήματος. Τα στοιχεία προέρχονται από τις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1990/91, 1996/97 και 2002/03 και γίνεται μια διαχρονική σύγκριση της φτώχειας τόσο για το σύνολο του πληθυσμού όσο και για συγκεκριμένες υποομάδες ενδιαφέροντος.

Από τη διαχρονική περιγραφική ανάλυση προκύπτει πως η φτώχεια στην Κύπρο παρουσίασε κάποια βελτίωση μεταξύ 1997 και 2003, οπότεν το ποσοστό φτώχειας μειώθηκε κατά περισσότερο από μια ποσοστιαία μονάδα. Ενθαρρυντικό είναι επίσης το γεγονός πως ταυτόχρονα με τη μείωση του συνολικού ποσοστού φτώχειας, μειώθηκε και η 'ένταση' της φτώχειας (πόσο αυτοί που είναι κάτω από το όριο φτώχειας απέχουν περισσότερο ή λιγότερο από τη γραμμή φτώχειας) για τις περισσότερες κατηγορίες με εξαίρεση τις πολύτεκνες οικογένειες. Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο έχουμε λιγότερα φτωχά άτομα σήμερα, αλλά και ότι η φτώχεια που αντιμετωπίζουν δεν είναι τόσο σοβαρή όσο παλαιότερα.

Η ανάλυση της φτώχειας για τις υποομάδες του πληθυσμού έδειξε ότι η φτώχεια είναι πιο διαδεδομένη ανάμεσα στους συνταξιούχους και τις μονογονεϊκές οικογένειες. Επίσης ευπαθή στη φτώχεια είναι τα πολύτεκνα νοικοκυριά, νοικοκυριά σε αγροτικές περιοχές και τα νοικοκυριά με αρχηγό άνεργο ή μη ενεργό στην αγορά εργασίας ή γυναίκα ή με χαμηλή μόρφωση (μέχρι δημοτικό σχολείο).

Χρησιμοποιήσαμε οικονομετρικές μεθόδους για να εντοπίσουμε τους επιμέρους παράγοντες που συμβάλλουν στην πιθανότητα ένα νοικοκυριό να βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ανάμεσα στα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού, αυτά που συνδέονται περισσότερο με την πιθανότητα ένα νοικοκυριό να βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας είναι: μονογονεϊκή οικογένεια, τα παιδιά (όσο περισσότερα τόσο μεγαλύτερη η επίδραση), το νεαρό του αρχηγού (20-30 ετών) και η χαμηλή μόρφωση. Αντίθετα, η πιθανότητα ένα νοικοκυριό να βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας είναι πολύ μικρή όταν η σύζυγος έχει υψηλού επιπέδου μόρφωση και όταν ο αρχηγός του νοικοκυριού και άλλοι ενήλικες σε αυτό (σύζυγος, ενήλικα παιδιά κλπ) εργάζονται.

Η εξεύρεση τρόπων με τους οποίους το κράτος μπορεί αποτελεσματικά να μειώσει τη φτώχεια δεν είναι απλή υπόθεση. Η πίεση για υγιή δημοσιονομικά είναι μεγάλη (ιδιαίτερα τώρα που η Κύπρος βρίσκεται σε πορεία ένταξης προς στην ευρωζώνη) και

δεν αφήνει μεγάλα περιθώρια για αυξήσεις των κοινωνικών παροχών. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη για μια πιο αποτελεσματική στόχευση των ομάδων που έχουν πραγματικά ανάγκη την κρατική αρωγή. Η στόχευση είναι για πολλούς το κλειδί για μια επιτυχημένη κοινωνική πολιτική, αφού δεν θα επιβαρύνει σημαντικά τον κρατικό προϋπολογισμό, ενώ παράλληλα θα βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο των ομάδων του πληθυσμού που είναι κάτω από το όριο της φτώχειας.

Για να φανεί πόσο αποτελεσματική μπορεί να είναι μια στοχευμένη κοινωνική πολιτική εξετάζονται στο δοκίμιο διάφορες υποθετικές μεταρρυθμίσεις στο σύστημα φοροπαροχών με τη μέθοδο της προσομοίωσης. Το πόσο αποτελεσματική είναι η στόχευση της κάθε μιας από αυτές τις υποθετικές μεταρρυθμίσεις μετρείται με το βαθμό που αυτή μειώνει το ποσοστό φτώχειας. Η ανάλυση αυτή δεν αποβλέπει στο να προβάλει εισηγήσεις πολιτικής αλλά στο να δώσει πληροφορίες που μπορούν να αποτελέσουν βάση για την εισηγήση περαιτέρω τρόπων μείωσης της φτώχειας. Τα αποτελέσματα από αυτή την ανάλυση οδηγούν στα εξής συμπεράσματα πολιτικής:

Η εισαγωγή του εισοδηματικού κριτηρίου των 15000ΛΚ στην παροχή επιδόματος τέκνου φαίνεται να μειώνει αποτελεσματικά την παιδική φτώχεια, ιδιαίτερα αν η δικαιούχοι του επιδόματος τέκνου είναι μόνο στα νοικοκυριά που είναι κάτω από τη γραμμή φτώχειας. Η εισαγωγή του εισοδηματικού κριτηρίου των 20000ΛΚ στην παροχή φοιτητικού επιδόματος μειώνει αποτελεσματικά τη φτώχεια των φοιτητών.

Η αύξηση του αφορολόγητου από 10000ΛΚ σε 12000ΛΚ δεν μειώνει τη φτώχεια. Παρομοίως, η αύξηση του επιδόματος τέκνου (ποσό ίσο με τη μείωση στα έσοδα του κράτους από αύξηση του αφορολόγητου εισοδήματος) αυξάνει το μέσο ποσοστό φτώχειας. Τα μέτρα αυτά θα μπορούσαν να ήταν πιο αποτελεσματικά αν δεν εφαρμόζονταν καθολικά αλλά στόχευαν άτομα κάτω του ορίου φτώχειας. Αντίθετα, η αύξηση της κοινωνικής σύνταξης (πάλι με ποσό ίσο με τη μείωση στα έσοδα του κράτους από αύξηση του αφορολόγητου εισοδήματος) μειώνει το ποσοστό φτώχειας, επειδή στοχεύει κατεξοχήν άτομα κάτω του ορίου φτώχειας, δηλαδή τους ηλικιωμένους.

Πέραν από τη στόχευση των κοινωνικών παροχών, τα αποτελέσματα της έρευνας στο παρόν δοκίμιο δείχνουν ότι και άλλα μέτρα πολιτικής είναι εξίσου σημαντικά για την καταπολέμηση της φτώχειας στην Κύπρο. Τέτοια μέτρα είναι η καταπολέμηση της ανεργίας και η προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας, που επίσης καταπολεμούν τον κοινωνικό αποκλεισμό των ανέργων, των ατόμων με αναπηρίες και των ηλικιωμένων. Επίσης, σημαντικά για την καταπολέμηση της φτώχειας είναι μέτρα για βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού, όπως η προσφορά περισσότερων θέσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η μείωση του ποσοστού που

εγκαταλείπει πρόωρα την εκπαίδευση και περισσότερα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και δια βίου μόρφωσης.

Τέλος, σε ότι αφορά στην ομάδα με το μεγαλύτερο ποσοστό φτώχειας στην Κύπρο, τους συνταξιούχους, βραχυχρόνια χρειάζεται να αυξηθεί το επίπεδο της κοινωνικής σύνταξης. Μακροχρόνια, υπό κανονικές συνθήκες το πρόβλημα αυτό θα αμβλυυνθεί λόγω της ωρίμανσης του σχεδίου σύνταξης και της μείωσης των ηλικιωμένων που αφυπηρετούν χωρίς τέτοιο σχέδιο. Εξυπακούεται, βέβαια, ότι αυτό θα συμβεί αν εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα των σχεδίων σύνταξης χωρίς δραστικές περικοπές στα ωφελήματα που προνοούν για αυτούς που αφυπηρετούν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Atkinson, A.B. (1987), 'On the Measurement of Poverty', *Econometrica*, 62(6), pp.749-764.
- Atkinson, A. B. and F. Bourguignon (1982), 'The Comparison of Multi-Dimensioned Distributions of Economic Status', *Review of Economic Studies*, XLIX, pp. 183-201.
- Collier P., D. Dollar (1999), 'Aid Allocation and Poverty Reduction', Policy Research Working Paper, No. 2041, *World Bank*, Washinton D.C.
- Cowell, F. (1995), *Measuring Inequality*, London. Prentice Hall.
- Deaton, A. (1997), *The Analysis of Household Surveys: A Microeconometric Approach to Development Policy*, Johns Hopkins University Press, *World Bank*, Washinton D.C.
- Department of Work and Pensions (2002), 'Measuring Child Poverty: A Consultation Document', London DWP.
- Foster, J.E., J. Greer, E. Thorbecke (1984), 'A Class of Decomposable Poverty Indices', *Econometrica*, 52, pp.761-766.
- Goedhart, T. V. Harberstadt, A. Kapteyn and B.M.S. van Praag (1977), 'The poverty line: concept and measurement', *Journal of Human Resources*, 12(4), pp. 503-520.
- Hentschel, J. and P. Lanjouw (1996), 'Constructing an Indicator of Consumption for the Analysis of Poverty', World Bank Living Standard Measurement Study 124, *World Bank*, Washington D.C.
- Keen, M. (1992), 'Needs and Targeting', *The Economic Journal*, 102(410), pp. 67-79.
- Lanjouw, P. and M. Ravallion (1995), 'Poverty and Household Size' *Economic Journal*, 105, pp. 1415-34.
- Ravallion, M. (1996), 'Issues in Measuring and Modeling Poverty', *Economic Journal*, 106, pp. 1328-44.
- Ravallion, M. (1992), 'Poverty Comparisons, A Guide to Concepts and Methods', Living Standards Measurement Study, Working Paper 88, *World Bank*, Washington D.C.
- Zheng, B. (1994), 'Can a Poverty Index be Both Relative and Absolute?', *Econometrica*, 62(6), pp. 1453-1458.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Ακαθάριστο εισόδημα

Το ακαθάριστο εισόδημα είναι το εισόδημα λαμβάνει ένα νοικοκυριό πριν την αποκοπή φόρων και εισφορών σε ταμεία κοινωνικών ασφαλίσεων κλπ. Στο δοκίμιο αυτό τα είδη εισοδήματος που συμπεριλαμβάνονται στο συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού είναι τα ακόλουθα:

- Εισόδημα από εργασία
- Εισόδημα αυτοεργαζόμενου ή εργοδότη
- Εισόδημα από γεωργία, αλιεία, κτηνοτροφία
- Εισόδημα από σύνταξη γήρατος, επίδομα χηρείας
- Εισόδημα από καθαρά ενοίκια οικίας ή άλλης ακίνητης περιουσίας
- Εισόδημα από τόκους, μερίσματα, ομόλογα
- Εισόδημα από επιδόματα του ταμείου κοινωνικών ασφαλίσεων π.χ. ανεργιακό επίδομα, επίδομα μητρότητας, επίδομα ασθενείας κλπ
- Εμβάσματα από άτομα που διαμένουν στην Κύπρο και από άτομα που διαμένουν στο εξωτερικό
- Εισόδημα από ωφελήματα σε μετρητά ή σε είδος
- Εισόδημα από συγγραφικά δικαιώματα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΞΟΜΟΙΩΣΗΣ ΦΟΡΟΠΑΡΟΧΩΝ

Το μοντέλο προσομοίωσης φοροπαροχών είναι ένα μοντέλο που έχει ως βασική λειτουργία την εφαρμογή, όσο είναι δυνατόν πιο πιστά, των προνοιών του συστήματος φορολογίας και κοινωνικών παροχών για τον υπολογισμό του φόρου και κοινωνικών παροχών που αντιστοιχούν σε κάθε νοικοκυριό του δείγματος. Με άλλα λόγια, το μοντέλο εκτιμά την κατανομή των φόρων και παροχών που αντιστοιχούν σε κάποιο συγκεκριμένο φορολογικό σύστημα και σύστημα κοινωνικής προστασίας, ανάμεσα στα νοικοκυριά του πληθυσμού. Αποτελεί πλέον βασικό εργαλείο σε διάφορες χώρες για τη διαμόρφωση πολιτικής αλλά και από ακαδημαϊκούς ερευνητές για τη μελέτη θεμάτων όπως:

- Αξιολόγηση του κοινωνικού ρόλου του κράτους: ανάλυση της επίδρασης του συστήματος φοροπαροχών στην κατανομή του εισοδήματος και της φτώχειας
- Αξιολόγηση των επιδράσεων μιας πραγματικής, ή υποθετικής μεταρρύθμισης στο σύστημα φοροπαροχών, στα εισοδήματα του κράτους αλλά και στην κατανομή του εισοδήματος και της φτώχειας
- Μέτρηση του βαθμού φοροδιαφυγής
- Μέτρηση του βαθμού που τα ωφελήματα του κράτους καταλήγουν στα νοικοκυριά για τα οποία έχουν σχεδιαστεί (φαινόμενο του non take-up of benefits όπου τα νοικοκυριά ή τα άτομα δεν διεκδικούν τα ωφελήματα τα οποία δικαιούνται)
- Επίδραση του συστήματος ή μιας μεταρρύθμισης του συστήματος στην απασχόληση

Το μοντέλο προσομοίωσης φοροπαροχών χρησιμοποιεί στατιστικά στοιχεία από τις τέσσερις Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ): 1984/85, 1991/92, 1996/97 και 2002/03. Κάθε μια από τις έρευνες αυτές περιέχει, μεταξύ άλλων, πληθώρα στοιχείων για τα εισοδήματα, τους φόρους και τα επιδόματα, τις δαπάνες σε αγαθά και υπηρεσίες, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των μελών νοικοκυριών και χαρακτηριστικά των νοικοκυριών. Χρησιμοποιώντας τα στοιχεία αυτά μπορούν να υπολογιστούν σε μεγάλο βαθμό οι άμεσοι και έμμεσοι φόροι που πληρώνει ένα νοικοκυριό, όπως και τα ωφελήματα. Παρόλο που οι ΕΟΠ της Κύπρου είναι από τις καλύτερες έρευνες τόσο σε ποιότητα όσο και σε ποσότητα στοιχείων, επιβάλλουν ορισμένους περιορισμούς στο βαθμό προσομοίωσης που μπορεί να επιτευχθεί. Κατά συνέπεια, προτού χρησιμοποιηθούν τα στοιχεία για το μοντέλο, εξακριβώνονται οι δηλωμένοι φόροι και παροχές διαχρονικά με τους αντίστοιχους φόρους και παροχές του φορολογικού συστήματος κάθε έτους που επιθυμούμε να εξομοιώσουμε. Για να γίνει αυτό, θα πρέπει να αποτυπωθεί το φορολογικό σύστημα κάθε χρονιάς που επιθυμούμε να εξομοιώσουμε, με όλες τις λεπτομέρειες των απαλλαγών, εκπτώσεων και αφαιρέσεων έτσι ώστε το μοντέλο και τα αποτελέσματα να είναι συνεπή με τα εκάστοτε φορολογικά συστήματα. Συγκεκριμένα η αποτύπωση του φορολογικού συστήματος κάθε έτους περιλαμβάνει:

- Τους συντελεστές άμεσης φορολογίας για κάθε εισοδηματικό κριτήριο λαμβάνοντας υπόψη τις φορολογικές εκπτώσεις, αφαιρέσεις και απαλλαγές που παρέχει το κράτος
- Τους συντελεστές έμμεσης φορολογίας ΦΠΑ για κάθε αγαθό και υπηρεσία που περιέχεται στις ΕΟΠ
- Τους συντελεστές έμμεσης φορολογίας για καταναλωτικούς φόρους για κάθε αγαθό που υπόκεινται στο συγκεκριμένο φόρο και τις λεπτομέρειες για υπολογισμό του φόρου (π.χ. κυβισμό αυτοκινήτων, ποσότητα αλκοόλης στα αλκοολούχα ποτά κλπ)
- Τους συντελεστές δασμών για κάθε αγαθό που προέρχεται από χώρες της Ε.Ε ή από τρίτες χώρες
- Τα ποσά των επιδομάτων και δημογραφικά ή διαχρονικά εισοδηματικά στοιχεία για εξακρίβωση των δικαιούχων και του ποσού του επιδόματος κάθε φορά

Σε πρώτο στάδιο έγινε η κατασκευή του μοντέλου φοροπαροχών για υπολογισμό των έμμεσων φόρων, των άμεσων φόρων και των παροχών. Συγκεκριμένα:

- Για τους έμμεσους φόρους υπολογίζουμε αρχικά το ποσοστό της δαπάνης του νοικοκυριού (με βάση τα στοιχεία των ΕΟΠ) που αντιστοιχεί σε έμμεση φορολογία. Αρχικά, για τον υπολογισμό του ΦΠΑ διαχωρίζουμε τα αγαθά που κατανάλωσε κάθε νοικοκυριό σε κατηγορίες συντελεστών ΦΠΑ. Όσον αφορά τους δασμούς εισαγωγής, διαχωρίζουμε τη δαπάνη των νοικοκυριών σε εγχώρια παραγωγή, παραγωγή από χώρες της ΕΕ και παραγωγή από τρίτες χώρες. Υποθέτουμε πως τα μερίδια των δαπανών των νοικοκυριών σε εγχώρια και εισαγόμενα συμπίπτουν με αυτά που πραγματοποιήθηκαν συνολικά στην οικονομία. Τέλος, για τους καταναλωτικούς φόρους, κατασκευάζουμε εξειδικευμένους κώδικες για κάθε αγαθό που υπόκειται σε καταναλωτικό φόρο ανάλογα με τις πρόνοιες της εκάστοτε νομοθεσίας. Συχνά απαιτούνται πρόσθετες πληροφορίες, π.χ. τιμή του προϊόντος στην αγορά, αξία και όγκος αγαθών κλπ).
- Για τους άμεσους φόρους υπολογίζεται αρχικά το συνολικό ακαθάριστο εισόδημα βάση του ορισμού της Στατιστικής Υπηρεσίας και κατ' επέκταση υπολογίζεται το φορολογητέο εισόδημα για κάθε άτομο αφού ληφθούν υπόψη οι εκπτώσεις και απαλλαγές που δικαιούνται. Υπολογίζεται ο φόρος εισοδήματος για κάθε άτομο και συνολικά για κάθε νοικοκυριό. Επιπρόσθετα, υπολογίζεται με την εφαρμογή κάποιου συντελεστή σε διάφορους τύπους εισοδημάτων όπως π.χ. εισόδημα από εργασία, συντάξεις, τόκους, μερίσματα κλπ., η έκτακτη αμυντική εισφορά.
- Για υπολογισμό των επιδομάτων, απαιτείται πρώτα εξειδικευμένος κώδικας για εντοπισμό των δικαιούχων και υπολογισμού του ποσού του επιδόματος για κάθε τύπο ωφελήματος ανάλογα με τις πρόνοιες του νόμου. Χρησιμοποιούνται στοιχεία για εισοδήματα των ατόμων όσο και των νοικοκυριών, τη δημογραφική σύνθεση του νοικοκυριού και τα ατομικά χαρακτηριστικά.

Αφού κωδικοποιηθεί το νομοθετικό σύστημα κάθε έτους που διέπει τη φορολογία και τις κοινωνικές παροχές, και εφόσον ενσωματωθούν στο πρόγραμμα και τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των ατόμων του δείγματος για εντοπισμό των δικαιούχων, αξιολογούμε μεταρρυθμίσεις στο σύστημα φοροπαροχών και τις επιδράσεις τους στην κατανομή του εισοδήματος, στη φτώχεια, στα εισοδήματα του κράτους και στην απασχόληση και, σε τελική ανάλυση, τον κοινωνικό ρόλο του κράτους.

Πρόσφατα Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής/Ανάλυσης

- 01-07 Christofides L., A. Kourtellos and K. Vrachimis, "Unemployment Indices for Cyprus: A Comparative Study", March 2007.
- 13-06 Χριστοφίδης Λ., Α. Κούρτελλος και Ι. Στυλιανού, "Προσεγγίσεις στη διαμόρφωση μοντέλου της κυπριακής οικονομίας", Δεκέμβριος 2006.
- 12-06 Stephanou C. and D. Vittas, "Public debt management and debt market development in Cyprus: Evolution, current challenges and policy options", December 2006.
- 11-06 Μιχαήλ Μ., Λ. Χριστοφίδης, Κ. Χατζηγιάννης, Σ. Κληρίδης, Μ. Στεφανίδης και Μ. Μιχαλοπούλου, "Οι επιδράσεις των ξένων εργατών στη διάρθρωση των μισθών των Κυπρίων εργαζομένων", Οκτώβριος 2006.
- 10-06 Κοντολαίμης Ζ., Σ. Χατζησπύρου και Δ. Κωμοδρόμου, "Η συμμετοχή στην αγορά εργασίας: διαφορές κατά φύλο και ηλικία", Οκτώβριος 2006.
- 09-06 Ζαχαριάδης Θ., "Μακροχρόνια πρόβλεψη της κατανάλωσης ηλεκτρισμού στην Κύπρο: σενάρια και αβεβαιότητες", Ιούλιος 2006.
- 08-06 Clerides S., A. Markidou, P. Pashardes and N. Pashourtidou, "Tourists' evaluation of Cyprus", July 2006.
- 07-06 Πασιαρδής Π., Ν. Πασιουρτίδου και Ν. Ρωσαντή, "Ανάλυση δαπανών υγείας: ανασκόπηση, συγκρίσεις και προοπτικές", Ιούλιος 2006.
- 06-06 Κληρίδης Σ., Α. Μαρκίδου, Π. Πασιαρδής και Ν. Πασιουρτίδου, "Αποτελέσματα έρευνας βαθμού ικανοποίησης περιηγητών, 2005", Ιούνιος 2006.
- 05-06 Christofides L. and C. Vrachimis, "Macroeconomic Model of the Cyprus Economy: The Wage-Price Sector", May 2006.
- 04-06 Χατζησπύρου Σ., Ν. Νικολαΐδου και Π. Πασιαρδής, "Η οικονομική ανισότητα στην Κύπρο: 1985-2003", Μάιος 2006.
- 03-06 Βασιλείου Μ., Π. Πασιαρδής και Ν. Πασιουρτίδου, "Κρατικές δαπάνες, δημόσιο κεφάλαιο και η παραγωγικότητα του ιδιωτικού τομέα", Μάιος 2006.
- 02-06 Christofides L., A. Kourtellos and I. Stylianou, "A small macroeconomic model of the Cyprus economy", April 2006.